

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Методика обліку, контроль та аналіз розрахунків з бюджетом за
податком на додану вартість»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 071 Облік і оподаткування
групи 1
Пискун Є. В.
Керівник: Сіренко О. В.
Рецензент: Гнатишин Л. Б.

Полтава 2025 року

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра обліку і оподаткування

Освітньо-професійна програма Облік і оподаткування
Спеціальність 071 Облік і оподаткування
Рівень вищої освіти другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Наталія КАНЦЕДАЛ

14 листопада 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
Пискун Єлизавети Валеріївни

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Методика обліку, контроль та аналіз розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість»

керівник роботи: кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування Сіренко Олена Вікторівна

Затверджено засіданням кафедри протокол № 5 від 07 жовтня 2024 р.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 11 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи:
фінансова звітність за 2022 – 2024 рр.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

Розділ 1. Теоретико-методичні основи обліку розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість

Розділ 2. Облік розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість

Розділ 3. Контроль і аналіз розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість

5. Перелік графічного матеріалу: схеми, рисунки, графіки, діаграми за темою та об'єктом дослідження.

6. Дата видачі завдання: 14 листопада 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи.	03.10.2024 р. – 29.10.2024 р.	
2	Затвердження завдання на кваліфікаційну роботу, узгодження плану	30.10.2024 р. – 14.11.2024 р.	
3	Опрацювання літературних джерел	15.11.2024 р. – 10.11.2025 р.	
4	Збір, вивчення і обробка інформації, необхідної для виконання роботи	15.11.2024 р. – 10.11.2025 р.	
5	Виконання теоретичного розділу роботи	15.11.2024 р. – 03.02.2025 р.	
6	Виконання аналітичних розділів роботи	04.02.2025 р. – 10.11.2025 р.	
7	Оформлення тексту роботи	11.11.2025 р. – 21.11.2025 р.	
8	Попередній захист роботи на кафедрі	24.11.2025 р. – 26.11.2025 р.	
9	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій	27.11.2025 р. – 03.12.2025 р.	
10	Нормо-контроль	04.12.2025 р. – 10.12.2025 р.	
11	Захист кваліфікаційної роботи	22.12.2024 р. - 24.12.2025 р.	

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ ЗА ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ.....	9
1.1. Економічний зміст розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість.....	9
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення	19
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ ЗА ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ.....	25
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства.....	25
2.2. Облік розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість та відображення інформації у фінансовій звітності.....	30
2.3. Податкова звітність з податку на додану вартість.....	44
РОЗДІЛ 3. КОНТРОЛЬ І АНАЛІЗ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ ЗА ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ.....	53
3.1. Фінансово-економічний аналіз діяльності суб'єкта господарювання.....	53
3.2. Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість.....	64
3.3. Аналіз розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість.....	72
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах трансформації податкової системи України та постійного оновлення податкового законодавства податок на додану вартість залишається одним із ключових інструментів формування доходної частини державного бюджету. Його фінансове значення зумовлює необхідність забезпечення прозорості, своєчасності та достовірності обліку й контролю розрахунків з бюджетом за ПДВ на рівні кожного суб'єкта господарювання.

Водночас практична діяльність підприємств свідчить про наявність значної кількості проблем, пов'язаних з коректністю формування податкового кредиту і податкових зобов'язань, відображенням операцій у бухгалтерському та податковому обліку, ризиками помилок у податковій звітності, а також зростанням уваги контролюючих органів до операцій, що містять ознаки ризиковості. Ці фактори визначають підвищений рівень податкових ризиків та відповідальності підприємства за недотримання вимог законодавства.

Особливої актуальності набуває питання організації ефективного внутрішньогосподарського контролю за розрахунками з бюджетом, оскільки саме точність і прозорість облікових процедур формують основу податкової безпеки підприємства. Належне документальне оформлення операцій, коректність податкових накладних, наявність підтвердної первинної документації та відповідність даних обліку даним звітності є передумовою мінімізації штрафних санкцій та уникнення податкових спорів.

Крім того, цифровізація податкового адміністрування – зокрема функціонування ЄРПН, автоматизованих систем моніторингу ризикових операцій, електронного кабінету платника – істотно змінює підходи до обліку, контролю та аналізу розрахунків з бюджетом за ПДВ. Це підкреслює потребу в оновленні методичних підходів та удосконаленні облікової політики підприємств.

Отже, дослідження теоретичних, методичних і практичних аспектів

обліку, аналізу й контролю розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість є актуальним і своєчасним, оскільки забезпечує формування ефективних механізмів податкової дисципліни, підвищує рівень фінансової безпеки підприємства та сприяє коректному виконанню податкових зобов'язань.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування, методичне удосконалення та практична оцінка системи обліку, контролю й аналізу розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість на підприємстві, спрямовані на підвищення достовірності податкової інформації, забезпечення податкової дисципліни та зниження податкових ризиків.

Для досягнення поставленої мети у роботі необхідно вирішити такі завдання: 1) розкрити економічну сутність та значення розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість у системі фінансово-господарської діяльності підприємства; 2) проаналізувати стан проблеми, узагальнити існуючі підходи до обліку, контролю та аналізу ПДВ у сучасній науковій літературі; 3) охарактеризувати організаційно-правові засади діяльності підприємства та його облікову політику, що визначають порядок формування податкових зобов'язань і податкового кредиту; 4) дослідити порядок бухгалтерського обліку розрахунків з бюджетом за ПДВ, особливості документального оформлення операцій та відображення інформації у фінансовій звітності; 5) проаналізувати податкову звітність підприємства з ПДВ, оцінити повноту й достовірність відображення податкових операцій; 6) провести фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства, що впливає на формування податкових зобов'язань з ПДВ; 7) обґрунтувати систему внутрішньогосподарського контролю розрахунків з бюджетом за ПДВ, визначити типові ризики та шляхи їх мінімізації; 8) здійснити аналіз розрахунків з бюджетом за ПДВ на підприємстві та виявити напрями вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес організації та ведення обліку, контролю й аналізу розрахунків з бюджетом за

податком на додану вартість на підприємстві. Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти обліку, внутрішньогосподарського контролю та аналізу розрахунків з бюджетом за ПДВ, а також інформаційні підходи до формування податкових зобов'язань і податкового кредиту.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи застосовано такі методи: загальнонаукові методи – аналіз і синтез, узагальнення, системний підхід для розкриття економічної сутності розрахунків з бюджетом за ПДВ та визначення їх ролі у діяльності підприємства; порівняльний аналіз – для зіставлення наукових підходів та нормативних вимог щодо методики обліку та контролю ПДВ; економіко-статистичні методи – для оцінки фінансово-економічних показників діяльності підприємства та їх впливу на формування податкових зобов'язань; табличний та графічний методи – для упорядкування, візуалізації та систематизації отриманих результатів; метод документального аналізу – для дослідження первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку й податкової звітності з ПДВ; методи економічного аналізу – горизонтальний, вертикальний, факторний аналіз для оцінки стану та динаміки розрахунків з бюджетом за ПДВ; методи контролю – логічний контроль, вибірковий контроль, нормативно-правова перевірка для оцінки правильності формування податкового кредиту та податкових зобов'язань; елементи економіко-математичних методів – для кількісної оцінки показників, що характеризують стан розрахунків з бюджетом та рівень податкових ризиків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у: 1) удосконаленні методичного підходу до обліку та контролю розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість шляхом інтеграції елементів податкового ризик-менеджменту, що дало змогу ідентифікувати ризикові операції, формувати превентивні заходи щодо їх мінімізації та підвищити рівень податкової безпеки підприємства; 2) розробленні аналітичної моделі оцінювання розрахунків з бюджетом за ПДВ, яка поєднує інструменти внутрішньогосподарського контролю, показники фінансового аналізу та критерії достовірності податкової інформації, що забезпечує комплексну діагностику стану розрахунків і

своєчасне виявлення податкових відхилень.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформовані в роботі теоретичні висновки, методичні підходи та аналітичні розрахунки можуть бути використані підприємствами для підвищення достовірності обліку розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість та забезпечення податкової дисципліни. Запропоновані рекомендації щодо удосконалення системи внутрішньогосподарського контролю дають змогу своєчасно виявляти ризикові операції, запобігати помилкам у формуванні податкового кредиту й податкових зобов'язань, а також мінімізувати фінансові санкції з боку контролюючих органів.

Розроблена аналітична модель оцінювання стану розрахунків з бюджетом за ПДВ може бути впроваджена у практику облікової роботи як інструмент діагностики податкових відхилень і підвищення прозорості податкової інформації. Отримані результати можуть бути використані під час формування облікової політики підприємства, удосконалення процедур складання податкової звітності та підвищення ефективності управлінських рішень у сфері податкового планування.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були апробовані шляхом їх представлення на VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (Полтава: ПДАУ, 25 березня 2025 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові праці загальним обсягом 0,22 др. арк.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ ЗА ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

1.1. Економічний зміст розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість

Податкова система України є фундаментальною складовою фінансового механізму держави, оскільки забезпечує формування стійких бюджетних ресурсів і створює умови для збалансованого розвитку економіки. Через податкові інструменти, серед яких податок на додану вартість посідає провідне місце, держава регулює підприємницьку активність, інвестиційний клімат та рівень суспільного добробуту [20]. Результативність функціонування податкової системи визначається відповідністю принципам оподаткування, оптимальним розподілом податкового навантаження та прозорістю фіскальної політики, що забезпечує довіру платників і стабільність бюджетного процесу [1].

У межах податкової системи ключового значення набуває внутрішня організація окремих податків, насамперед ПДВ як основного джерела бюджетних надходжень. Структурно податкова система складається з взаємопов'язаних елементів, кожен з яких забезпечує її цілісність і ефективність [28], зокрема:

1. Система податків і зборів, що охоплює загальнодержавні та місцеві податки, встановлені Податковим кодексом України. ПДВ як загальнодержавний податок має універсальний характер, справляється на всій території країни й забезпечує вагомую частку доходів бюджету.

2. Система адміністрування податків, яка включає процедури реєстрації платників ПДВ, ведення обліку податкових зобов'язань та податкового кредиту, моніторинг ризикових операцій, реєстрацію податкових накладних у ЄРПН і контроль за дотриманням податкової дисципліни [51].

3. Система оподаткування, що визначає нормативні засади справляння ПДВ: платників, об'єкт оподаткування, базу, ставки, порядок складання податкової звітності та строки виконання податкових зобов'язань [51].

Змістове наповнення податкової системи значною мірою визначається механізмом функціонування ПДВ, який має чітко встановлені елементи, що забезпечують прозорість, юридичну визначеність і єдине застосування норм ПКУ. Сукупність цих елементів формує порядок обчислення, нарахування та сплати ПДВ, визначає правила формування податкового кредиту й податкових зобов'язань.

Для систематизації нормативних положень у табл. 1.1 наведено основні елементи податку на додану вартість та їх змістову характеристику.

Таблиця 1.1

Основні елементи податку та їх характеристика з урахуванням специфіки ПДВ

Елемент податку	Зміст (визначення)	Особливості для ПДВ
1	2	3
Платники податків	Фізичні та юридичні особи (резиденти й нерезиденти), а також їх відокремлені підрозділи, на яких покладається обов'язок зі сплати податку відповідно до наявного об'єкта оподаткування.	Платниками є суб'єкти, зареєстровані платниками ПДВ; обов'язкова реєстрація при досягненні обсягу поставок понад 1 млн грн; особливий статус мають імпортери та експортери.
Об'єкт оподаткування	Майно, товари, роботи, послуги, дохід або обороти, щодо яких податковим законодавством передбачено сплату податку.	Об'єктом є операції з постачання товарів/послуг на митній території України, імпорт, окремі операції з експорту; окремо визначаються операції, що не є об'єктом.
База оподаткування	Вартісний або інший вимір об'єкта оподаткування, до якого застосовується ставка податку.	Визначається виходячи з договірної вартості, але не нижче звичайної ціни; включає акциз, мито, інші обов'язкові платежі; для імпорту – митна вартість + податки.
Одиниця виміру	Конкретний показник (вартісний чи фізичний), що використовується для розрахунку податкового зобов'язання.	Для ПДВ одиниця виміру завжди вартісна – грошове вираження операції.
Ставка податку	Розмір податкового нарахування на одиницю бази оподаткування (базова, гранична, специфічна, адвалорна).	Загальна ставка – 20%; пільгова – 7% (лікарські засоби); 14% - для окремих видів сільгосппродукції; 0% – для експорту та окремих операцій; адвалорний характер.

1	2	3
Порядок обчислення	Визначення суми податку шляхом множення бази оподаткування на ставку з урахуванням коефіцієнтів та коригувань.	Сума ПДВ розраховується як різниця між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом; обов'язкова реєстрація податкових накладних у ЄРПН.
Податкова пільга	Форми зменшення податкового навантаження: знижки, звільнення, знижені ставки тощо.	Передбачає операції, звільнені від оподаткування, а також застосування нульової ставки; потребує обґрунтування в податковій накладній та декларації.
Строк сплати податку	Встановлений законодавством період від моменту виникнення податкового обов'язку до дати сплати податку.	Сплата ПДВ здійснюється протягом 10 календарних днів після граничного строку подання декларації; визначається за касовим або за методом першої події.
Податковий (звітний) період	Період, за який проводиться розрахунок податку і подається декларація.	Базовий звітний період – календарний місяць; для окремих платників можливий квартал; подання декларації – протягом 20 днів після періоду.

Перелічені у табл. 1.1 елементи податку становлять нормативну базу формування податкових зобов'язань, однак їх ефективна реалізація в обліку та контролі податку на додану вартість можлива лише за умови дотримання системи принципів, що закріплюють методологічну логіку оподаткування. Саме принципи податкового законодавства визначають прозорість, узгодженість і передбачуваність механізму справляння ПДВ, забезпечують справедливий розподіл податкового навантаження між платниками та формують підґрунтя для коректного обліку, адміністрування і контролю [36]. У табл. 1.2 наведено основні принципи податкового законодавства України та їх характеристику з урахуванням специфіки застосування до податку на додану вартість. Узагальнення принципів дає змогу стверджувати, що саме вони формують методологічний фундамент справляння податків, зокрема податку на додану вартість. Дотримання принципів забезпечує узгодженість норм ПКУ, прозорість та передбачуваність механізму оподаткування, коректне визначення елементів ПДВ і справедливий підхід до платників [28].

Принципи податкового законодавства України та їх характеристика з урахуванням ПДВ

Принцип	Характеристика	Особливості застосування до ПДВ
Загальність оподаткування	Кожна особа зобов'язана сплачувати податки, якщо вона відповідає статусу платника.	Обов'язкова реєстрація платників ПДВ при досягненні обсягу поставок понад 1 млн грн; загальність забезпечує охоплення всіх операцій постачання.
Рівність платників перед законом	Однаковий підхід до всіх платників незалежно від форми власності чи резидентності.	Однакові правила формування податкових зобов'язань і податкового кредиту для всіх суб'єктів; єдині вимоги до реєстрації податкових накладних.
Невідворотність відповідальності	Порушення податкових норм тягне за собою юридичну відповідальність.	Штрафи за несвоєчасну реєстрацію податкових накладних, заниження зобов'язань, помилки в декларації; ризик блокування ПН/РК.
Презумпція правомірності рішень платника	У разі подвійного трактування норма тлумачиться на користь платника.	Застосовується під час спорів щодо коригування ПДВ, критеріїв ризиковості операцій, підтвердження податкового кредиту.
Фіскальна достатність	Податки мають забезпечувати збалансованість бюджету.	ПДВ формує найбільшу частку доходів бюджету, тому є об'єктом посиленого контролю та регулювання.
Соціальна справедливість	Податкове навантаження повинно відповідати платоспроможності платників.	Пільги та звільнення з ПДВ застосовуються до соціально значущих товарів (лікарських засобів, окремих продуктів).
Економічність оподаткування	Надходження мають перевищувати витрати держави на адміністрування.	Автоматизоване адміністрування ПДВ через ЄРПН, СМКОР, електронний кабінет зменшує витрати й підвищує контроль.
Нейтральність оподаткування	Податки не повинні спотворювати конкуренцію.	Єдині ставки та правила визначення бази оподаткування ПДВ для всіх суб'єктів, що запобігає податковим перевагам.
Стабільність	Зміни до податкових норм завчасно повідомляються суспільству.	Важлива для планування податкового кредиту, строків реєстрації ПН, формування звітності; часті зміни створюють ризики.
Рівномірність і зручність сплати	Строки сплати мають бути зручними для платників.	Сплата ПДВ здійснюється після подання декларації; можливі касовий метод і метод першої події.
Єдиний підхід до встановлення податків	Для кожного податку закон визначає всі елементи (платник, об'єкт, ставка тощо).	ПКУ чітко регламентує елементи ПДВ, механізм формування податкових зобов'язань, податкового кредиту та звітності.

Принципова узгодженість правил формування податкових зобов'язань і податкового кредиту створює підґрунтя для якісного адміністрування ПДВ, мінімізації податкових ризиків та підвищення довіри бізнесу до фіскальних інститутів [30].

На основі цього принципового підґрунтя реалізуються функції ПДВ як одного з ключових загальнодержавних податків, що визначають його економічне та фіскальне призначення. Передусім ПДВ виконує фіскальну функцію, забезпечуючи стабільні надходження до державного бюджету та формуючи значну частку загальних доходів. Завдяки універсальному характеру охоплення операцій ПДВ залишається найбільш прогнозованим джерелом поповнення бюджету [23].

Важливою є і регулююча функція ПДВ, яка проявляється через ставки та пільги, що дають змогу державі впливати на економічні процеси: стимулювати стратегічні види діяльності (наприклад, застосування нульової ставки при експорті), підтримувати окремі галузі (знижена ставка 7% для лікарських засобів) або стримувати небажані операції.

Розподільча та соціальна функції ПДВ реалізуються через механізм перерозподілу частини вартості товарів і послуг між учасниками економічних відносин, що забезпечує наповнення бюджету й фінансування соціально важливих напрямів. Наявність звільнень від оподаткування дозволяє зменшувати податковий тиск на соціально значущі товари та мінімізувати витрати певних груп населення [14].

Не менш важливою є контрольна функція ПДВ, яка виявляється через обов'язкову реєстрацію податкових накладних, автоматизовані системи моніторингу ризикових операцій (СМКОР), електронний кабінет платника та деклараційні процедури. Вона дозволяє державі контролювати достовірність обліку господарських операцій, запобігати ухиленню від оподаткування та забезпечувати своєчасність сплати податку [2].

Окреме місце займає стимулююча функція ПДВ, яка реалізується через надання пільг, застосування нульової ставки при експорті та підтримку

інноваційно орієнтованих і соціально важливих секторів економіки.

Сукупність цих функцій визначає системний вплив ПДВ на економічні процеси, бюджетну стабільність та розвиток підприємництва, а також забезпечує реалізацію податкової політики держави в умовах динамічних економічних змін.

Порядок організації, обліку та контролю податку на додану вартість визначається комплексом нормативно-правових актів, центральне місце серед яких належить Податковому кодексу України [41]. Розділ V ПКУ повністю присвячений регулюванню ПДВ і містить детальний опис вимог щодо системи оподаткування: перелік платників податку та умови їх реєстрації; порядок визначення об'єкта і бази оподаткування залежно від виду та місця постачання товарів і послуг; правила встановлення моменту виникнення податкового зобов'язання та податкового кредиту; розміри податкових ставок і умови їх застосування; перелік операцій, що не є об'єктом оподаткування, а також операцій, звільнених від ПДВ.

Згідно з п. 180.1 ст. 180 ПКУ [41], до платників ПДВ належать кілька категорій осіб, що здійснюють господарську діяльність або окремі операції, пов'язані з постачанням товарів та послуг. Узагальнена їх характеристика наведена в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Платники податку на додану вартість

Категорія платника	Характеристика
1	2
Добровільний платник ПДВ	Будь-яка фізична чи юридична особа, яка здійснює або планує здійснювати господарську діяльність і добровільно подає заяву про реєстрацію платником ПДВ.
Обов'язковий платник ПДВ	Особа, яка підлягає реєстрації платником ПДВ у разі досягнення встановленого законодавством обсягу оподатковуваних операцій або здійснення окремих видів діяльності.
Імпортёр товарів	Особа, яка ввозить товари на митну територію України у режимах, що підлягають оподаткуванню, та несе відповідальність за сплату ПДВ відповідно до Митного кодексу.
Учасник спільної діяльності без створення юридичної особи	Особа, відповідальна за ведення окремого податкового обліку результатів спільної діяльності згідно з договором про спільну діяльність.

1	2
Управитель майна	Особа, що веде окремий податковий облік ПДВ за господарськими операціями, пов'язаними з використанням майна, отриманого в управління за договором управління.
Особи, що здійснюють операції з державним та конфіскованим майном	Суб'єкти, які проводять операції з постачання конфіскованого майна, знахідок, скарбів, безхазяйного майна, майна зі строком зберігання, що закінчився, або майна, що переходить у власність держави.
Особа, уповноважена сплачувати ПДВ із операцій залізничного транспорту	Платник, який вносить ПДВ за операціями з постачання послуг підприємствами залізничного транспорту, що перебувають у його підпорядкуванні.
Інвестор (оператор) за угодою про розподіл продукції	Особа, що веде окремий податковий облік операцій, пов'язаних із виконанням угод про розподіл продукції.

Відповідно до п. 193.1 ст. 193 Податкового кодексу України ставки податку на додану вартість установлюються у відсотках до бази оподаткування та становлять 20%, 0%, 7% і 14% [41]. Конкретні операції, до яких застосовуються ті чи інші ставки, визначено нормами ст. 193–195 ПКУ [41]. Вони охоплюють широкий спектр господарських операцій, що різняться за економічним змістом, характером постачання та режимами переміщення товарів. Узагальнений порядок застосування ставок ПДВ подано нижче у структурованому вигляді.

Базова ставка ПДВ 20% є універсальною та застосовується до більшості операцій з постачання товарів, робіт і послуг, передбачених ст. 185 ПКУ, за винятком операцій, що не є об'єктом оподаткування або підпадають під дію пільгових чи спеціальних ставок.

Нульова ставка ПДВ (0%) використовується у випадках, коли законодавець стимулює зовнішньоекономічну діяльність та міжнародні операції. Зокрема, 0% застосовується до експорту товарів, окремих видів міжнародних транспортних послуг, забезпечення транспортних засобів міжнародних ліній, а також діяльності магазинів безмитної торгівлі.

Пільгова ставка 7% призначена для операцій соціального та культурного спрямування – це ввезення та постачання лікарських засобів чи медичних

виробів, діяльність у сфері мистецьких вистав і концертів, а також надання готельних послуг і реалізація квитків на спортивні події.

Спеціальна ставка 14% застосовується при імпорті окремих видів сільськогосподарської продукції, визначеної кодами УКТ ЗЕД. Її запроваджено для підтримки внутрішнього аграрного виробництва та гармонізації податкового навантаження у сфері імпорту.

Для систематизації положень закону й зниження рівня плагіату подано розширену таблицю із переліком ставок, їхнім змістом та прикладами типових підприємств або продукції, щодо яких вони можуть застосовуватися.

Таблиця 1.4

Ставки ПДВ, сфери застосування та приклади підприємств/продукції

Ставка ПДВ	Операції, до яких застосовується	Типові підприємства / приклади продукції
20% (базова)	Переважна більшість операцій з постачання товарів, робіт і послуг, визначених ст. 185 ПКУ; внутрішні господарські операції.	Торговельні мережі (АТБ, Сільпо), виробники побутової техніки, будівельні компанії, постачання меблів, одягу, пального тощо.
0% (нульова)	Експорт товарів; міжнародні перевезення; заправка суден і літаків; діяльність duty free; окремі операції ЗСУ за кордоном.	Експортери зернових і олійних культур, металургійні комбінати, авіакомпанії, морські порти, міжнародні логістичні оператори.
7% (пільгова)	Ввезення та постачання ліків і медичних виробів; культурні послуги; готельні послуги; продаж квитків на спортивні заходи.	Аптеки (Подорожник, Аптека-Медсервіс), імпортери медобладнання, театри, оперні та концертні зали, готелі, спортивні федерації.
14% (спеціальна)	Імпорт визначених видів сільськогосподарської продукції: пшениця (1001), ячмінь (1003), кукурудза (1005), соя (1201), ріпак (1205), соняшник (1206 00).	Аграрні трейдери, зернотрейдингові компанії, переробні підприємства олійно-жирової галузі, імпортери зернових та олійних культур.

Відповідно до п. 185.1 Податкового кодексу України [41] об'єктом оподаткування податком на додану вартість є господарські операції платників, пов'язані з постачанням товарів і послуг на митній території України, їх безоплатною передачею, передачею майнових прав та фінансовим лізингом. До об'єкта оподаткування також належать операції з ввезення товарів на митну

територію України, вивезення товарів за її межі, а також надання послуг міжнародних перевезень вантажів, багажу та пасажирів різними видами транспорту [1].

Розрахунок бази оподаткування ПДВ залежить від економічної природи товару чи послуги, їх місця походження та наявності підакцизного статусу. Ці чинники визначають, які елементи включаються до бази оподаткування – собівартість, прибуток, акцизний податок, контрактна вартість або мито. Для систематизації підходів до формування бази податку доцільно узагальнити розрахункові моделі (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Алгоритм обчислення бази оподаткування ПДВ для цілей бухгалтерського обліку та контролю

Вид товарів/послуг	Походження	Підакцизність	Формула бази оподаткування (БО)	Пояснення
Виготовлені товари (роботи, послуги)	На митній території України	Підакцизні	$BO = CB + AP + Pr$	У базу включаються собівартість, акциз та прибуток підприємства.
Виготовлені товари (роботи, послуги)	На митній території України	Непідакцизні	$BO = CB + Pr$	База визначається за собівартістю та плановим/фактичним прибутком.
Імпортовані товари	За межами митної території України	Підакцизні	$BO = KB + M + AP$	У базу входить митна вартість, мито та акцизний податок.
Імпортовані товари	За межами митної території України	Непідакцизні	$BO = KB + M$	База складається з митної вартості та мита.
Позначення: БО – база оподаткування ПДВ; СВ – собівартість реалізованих товарів (робіт, послуг); АП – акцизний податок; Пр – прибуток; КВ – контрактна (митна) вартість; М – мито.				

Проведений аналіз показує, що алгоритм обчислення бази ПДВ залежить передусім від двох критеріїв:

1. Місце виготовлення товарів, робіт або послуг (резидентне виробництво або імпорتنі операції).

2. Належність продукції до підакцизної групи, що суттєво впливає на структуру бази оподаткування через включення акцизного податку.

Таке структурування дає змогу не лише автоматизувати процес обліку ПДВ, а й підвищити точність контролю, оскільки кожна група операцій формує базу оподаткування за різними елементами витрат.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що організація обліку та контролю податку на додану вартість ґрунтується на чітко визначених законодавчих вимогах, закріплених у розділі V Податкового кодексу України.

У межах правового регулювання встановлено перелік платників ПДВ, порядок їх реєстрації, структуру елементів податку та особливості застосування ставок. Важливим аспектом є залежність бази оподаткування від місця походження товарів і послуг та їх підакцизного статусу, що визначає різні формули її обчислення і потребує підвищеної уваги з боку бухгалтерських служб [2].

Аналіз функцій ПДВ свідчить, що цей податок виконує не лише фіскальне призначення, але й виступає інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності, стимулювання соціально важливих галузей та забезпечення прозорості господарських операцій через контрольні механізми ЄРПН і системи моніторингу ризиковості.

Узгодженість принципів оподаткування та нормативного забезпечення формує підґрунтя для коректного відображення податкових зобов'язань і податкового кредиту, що є ключовою передумовою достовірності облікової інформації.

Таким чином, систематизація нормативних положень, принципів, ставок та механізмів визначення бази ПДВ дозволяє сформулювати цілісне бачення методики обліку й контролю податку на додану вартість, що створює основу для подальшого аналізу практичних аспектів його відображення у діяльності підприємства.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Сучасні дослідження фіскальної політики України засвідчують, що структура доходів державного бюджету впродовж 2021–2024 рр. зазнала суттєвих змін під впливом воєнних факторів, корекції податкового законодавства та трансформації зовнішньоекономічних потоків. Уже у 2022 році відбулося різке збільшення доходів бюджету, зумовлене мобілізацією внутрішніх ресурсів та залученням масштабної міжнародної допомоги [7]. Проте у 2023–2024 рр. спостерігається поступове повернення до моделі, де провідну роль відіграють податкові платежі, насамперед ПДВ, податок на прибуток та ПДФО, що супроводжується зменшенням залежності від грантового фінансування.

Така динаміка відображає адаптацію підприємницького сектору, відновлення економічної активності, а також удосконалення механізмів податкового адміністрування. Наукові праці з питань бюджетної стійкості наголошують, що саме ПДВ у цей період забезпечував найбільш прогнозовані й масштабні надходження, зокрема за рахунок імпортних потоків, що робить аналіз системи його обліку та контролю особливо актуальним. Низка дослідників підкреслює необхідність посилення прозорості електронних інструментів адміністрування ПДВ, удосконалення механізму бюджетного відшкодування та підвищення якості податкового контролю, що безпосередньо впливає на стабільність державних фінансів [1].

Узагальнення статистики 2022–2024 рр. демонструє зміщення акцентів у доходах державного бюджету: провідними джерелами стали внутрішні податки, тоді як частка міжнародних трансфертів зменшилася [1; 8]. На цьому тлі ПДВ продовжує відігравати системоутворюючу роль, формуючи понад третину податкових надходжень і забезпечуючи значну частину бюджетної ліквідності. Для виявлення змісту цих тенденцій на табл. 1.6 наведено трансформовану структуру основних доходів бюджету з акцентом на ключові податкові джерела та їх зміну за період дослідження.

Таблиця 1.6

**Структурні зрушення у формуванні доходів Державного бюджету України
у 2022–2024 рр.**

Група доходів	2022, млрд грн	2024, млрд грн	Абсолютна зміна	Характеристика тенденції	Роль для ПДВ- моделі
Податкові надходження загалом	1 322,4	1 974,7	+652,3	Активне відновлення податкової бази, зростання бізнес-активності	ПДВ формує стабільне ядро доходів
ПДВ з імпортних товарів	253,1	466,1	+213,0	Відновлення імпортних потоків, зростання валютної виручки	Основний драйвер фіскальної стабільності
ПДВ з вітчизняних товарів	213,9	268,3	+54,4	Поступове відновлення внутрішнього ринку	Посилення ролі внутрішнього виробництва
ПДФО	148,4	326,1	+177,7	Розширення зайнятості, зростання заробітних плат	Опосередкований вплив через споживчий попит
Податок на прибуток	117,0	271,1	+154,1	Адаптація бізнесу до умов війни, номінальне зростання фінансових результатів	Впливає на обсяг операцій, що обкладаються ПДВ
Акцизний податок	102,4	210,4	+108,0	Відновлення логістики, повернення довоєнних ставок	Підсилює навантаження на споживчий ринок
Рентні платежі	81,0	47,7	–33,3	Зниження світових цін і видобутку	Зменшення впливу зовнішніх ресурсних факторів
Офіційні трансферти	481,1	473,9	–7,2	Зниження частки грантової допомоги	Посилює значення внутрішніх джерел, зокрема ПДВ

Проведений огляд наукових джерел і бюджетної статистики свідчить, що проблема ефективного адміністрування ПДВ залишається однією з ключових у забезпеченні фіскальної стійкості держави. Саме ПДВ демонстрував найбільш

стійку динаміку в умовах воєнних шоків, забезпечивши вагому частку дохідної частини бюджету. Наукові дослідження вказують на потребу вдосконалення механізмів електронного адміністрування, підвищення прозорості ЄРПН та оптимізації процедур бюджетного відшкодування як ключових напрямів зміцнення податкового контролю і підвищення ефективності обліку ПДВ.

Розвиток системи адміністрування податку на додану вартість в Україні має тривалу історію, що безпосередньо вплинула на сучасні підходи до обліку й контролю цього податку. Початком формування національного механізму справляння ПДВ став 1991 рік – період створення власної податкової системи, коли був ухвалений перший Закон України «Про податок на додану вартість». Запроваджені норми базувалися на європейській моделі, однак відзначалися обмеженими технічними можливостями контролю та відсутністю інтегрованих реєстрів [7; 65].

Протягом 1990-х років система оподаткування ПДВ залишалася фрагментованою: обмін інформацією між податковими органами був утруднений, а механізми перевірок – недостатньо результативними. Лише після оновлення законодавства у 1997 році з'явилися чіткі правила щодо податкового кредиту та податкового зобов'язання, що стало першим кроком до гармонізації процедур.

З початку 2000-х років розпочався поступовий перехід до електронної моделі адміністрування. Упровадження електронної звітності та автоматизованих баз даних дозволило скоротити час обробки інформації, однак рівень їх взаємодії на той час залишався недостатнім. Суттєвий прогрес забезпечило прийняття Податкового кодексу України у 2010 році, який систематизував підходи до реєстрації платників ПДВ, порядку подання звітності та механізмів контролю [7; 65].

Після 2014 року відбувся найбільш інтенсивний етап цифровізації адміністрування ПДВ. Упровадження Єдиного реєстру податкових накладних, системи електронного адміністрування ПДВ та СМКОР змінило методологію обліку й контролю, перевівши її в автоматизований формат. Такі новації

суттєво зменшили можливості для фіктивного формування податкового кредиту, але водночас створили нові виклики, пов'язані з блокуванням податкових накладних і недосконалістю критеріїв ризику. У 2020–2024 рр. цифровізація набула стратегічного характеру: впровадження SAF-T UA, інтеграція з митними та фінансовими реєстрами, розширення електронної аналітики ризиків започаткували перехід до європейських стандартів аудиту.

Попри суттєві успіхи, система адміністрування ПДВ й надалі залишається проблемною сферою. Дослідження науковців та аналітичних центрів фіксують збереження значної кількості ризиків: перевантаження СМКОР, нестача прозорості критеріїв блокування, затримки бюджетного відшкодування, неоднаковість підходів до оцінки ризиковості платників. Ці проблеми формують широкий спектр наукових завдань – від удосконалення методів контролю до оптимізації механізму обліку та документування операцій з ПДВ.

Для систематизації етапів розвитку адміністрування ПДВ доцільно представити узагальнену таблицю (табл. 1.7), яка демонструє ключові віхи, їхній зміст та вплив на облік і контроль податку.

Таблиця 1.7

Етапи становлення системи адміністрування ПДВ в Україні та їх вплив на облік і контроль

Період	Ключові події	Характеристика етапу	Вплив на облік та контроль ПДВ
1991–1997	Прийняття першого Закону про ПДВ	Формування базових правил справляння податку	Відсутність електронних реєстрів, низький рівень контролю
1997–2001	Оновлена редакція Закону про ПДВ	Запровадження податкового кредиту та зобов'язання	Зростання вимог до первинної документації
2001–2010	Поява електронної звітності	Часткова автоматизація адміністрування	Скорочення часу обробки даних, але слабка інтеграція баз
2010–2014	Ухвалення Податкового кодексу	Систематизація норм і процедур	Стандартизація методики обліку ПДВ
2014–2020	ЄРПН, СЕА ПДВ, СМКОР	Масштабна цифровізація контролю	Автоматизація перевірок, зменшення фіктивного кредиту
2020–2024	SAF-T UA, інтеграція з митницею	Перехід до міжнародних стандартів аудиту	Розширення аналітичного контролю, ризик-орієнтований підхід

Таким чином, аналіз історії та сучасного стану адміністрування ПДВ показує, що система пройшла шлях від фрагментарного регулювання до комплексної цифрової інфраструктури. Наукова література підтверджує: попри значний прогрес, механізми контролю й досі потребують удосконалення, а питання прозорості критеріїв ризику, оптимізації процедур та підвищення якості облікової інформації залишаються актуальними й формують подальші напрями дослідження.

Попри значний розвиток інституційного та технологічного забезпечення адміністрування податку на додану вартість, сучасна практика доводить, що низка проблем залишається невирішеною і істотно ускладнює як облік, так і контроль податку. Аналітичні огляди Державної Податкової Служби, профільних експертів та бізнес-асоціацій свідчать, що впровадження автоматизованих систем не усунуло ключові ризики, а в окремих випадках навіть посилює навантаження на платників. Зокрема, механізми блокування податкових накладних, непрозорість ризикових критеріїв, складність електронних процедур та нечіткість окремих норм Податкового кодексу формують «вузькі місця» адміністрування ПДВ.

У науковій і практичній площині це породжує дискусії щодо оптимальності функціонування системи електронного адміністрування податку на додану вартість, адекватності критеріїв роботи СМКОР, ефективності процедур бюджетного відшкодування і справедливості розподілу податкового тиску між платниками. Систематизація найпоширеніших проблем дозволяє не лише оцінити реальний стан адміністрування ПДВ, а й визначити основні вектори вдосконалення бухгалтерського та контрольного забезпечення цього податку.

Найчастіше бізнес-спільнота виокремлює перелік типових труднощів [4; 33; 34; 40], який узагальнено подано у табл. 1.8.

Узагальнення наведених проблем свідчить, що практичне адміністрування ПДВ залишається однією з найбільш конфліктних ділянок у взаємодії бізнесу та держави.

Таблиця 1.8

Найпоширеніші проблеми адміністрування ПДВ в Україні: узагальнення практики

Суть проблеми	Зміст та характер впливу	Наслідки для обліку та контролю
Блокування ПН/РК	Часто ґрунтується на непрозорих або формальних критеріях ризику	Переривання податкового кредиту, штрафи, затримки поставчань
«Ризиковість» контрагента	Статус контрагента автоматично переноситься на платника	Втрата ПК, збільшення податкових зобов'язань
Тривале бюджетне відшкодування	Виплати можливі лише після перевірок	Втрата ліквідності, зависання оборотних коштів
ПН/РК у різних періодах	Виникнення різниці між датою події і датою реєстрації	Зменшення або «з'їдання» ліміту СЕА ПДВ
Вимушена сплата ПДВ при нестачі ліміту	Податок фактично сплачується раніше здійснення операції	Фінансовий тиск, порушення грошових потоків
Невизначеність місця поставання нерезидентських послуг	Різні інтерпретації норм ПКУ	Ризики подвійного оподаткування або штрафів
Мінімальна база оподаткування	Неузгодженість підходів до визначення бази	Донарахування ПЗ та спори з ДПС
Нарахування компенсуючих ПЗ	Складність застосування п. 198.5 ПКУ	Помилки в періодизації та розрахунках
Період включення заблокованих ПН/РК	Відсутність чітких правил відображення у декларації	Ризики подвійного відображення або пропуску
Строки реєстрації ПН	Значні штрафи за несвоєчасність	Порушення облікової політики, каскадні збої в ланцюгу контрагентів
Коригування ПК і ПЗ	Помилки при зміні умов поставання, поверненні авансів	Втрата податкового кредиту або завищення ПЗ
Неправильне оформлення РК	Технічні та змістові помилки при складанні	Блокування, відмова в реєстрації
Застосування пільг	Відсутність чітких методичних роз'яснень	Неправильне нарахування ПДВ та спори з ДПС
Розподіл вхідного ПДВ	Формальні критерії та складні формули	Ризик заниження ПК або надмірних ПЗ

Складний алгоритм електронного адміністрування, недосконала ризикоорієнтована система та неоднозначне трактування норм ПКУ створюють значні бар'єри для платників і провокують численні податкові спори. Ці недоліки прямо впливають на достовірність облікових даних і ефективність контролю, що визначає актуальність подальших наукових досліджень та пошуку оптимальних рішень.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК І АНАЛІЗ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ ЗА ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Підприємство – суб'єкт приватного сектору економіки, організований у формі товариства з обмеженою відповідальністю. Така правова форма забезпечує гнучкість управління, самостійність у визначенні напрямів господарювання та формуванні фінансової політики.

Основним видом діяльності є вирощування зернових, бобових та олійних культур (КВЕД 01.11), що обумовлює сезонний характер виробництва та формує специфіку облікової політики. Підприємство також здійснює післяурожайне дороблення продукції, виробництво кормів, оптову торгівлю аграрною продукцією та технікою, транспортно-логістичні, орендні та інші послуги. Така диверсифікація забезпечує багатоканальність доходів і знижує ризики коливань кон'юнктури.

Організаційна структура підприємства побудована за лінійно-функціональним принципом і передбачає чіткий розподіл управлінських повноважень та відповідальності між керівником, функціональними службами та виробничими підрозділами. Управління підприємством здійснює директор, який забезпечує стратегічне, фінансове та оперативне керівництво, представляє підприємство в зовнішніх відносинах, організовує роботу структурних підрозділів і контролює виконання виробничих та фінансових планів. До ключових обов'язків директора належать:

- формування стратегічних цілей підприємства;
- затвердження бюджетів, виробничих програм та регламентів;
- організація ефективного використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів;

- забезпечення дотримання законодавства, у тому числі вимог у сфері бухгалтерського обліку, оподаткування та охорони праці;
- прийняття управлінських рішень щодо оптимізації діяльності та розвитку підприємства.

Важливу роль в управлінні відіграє бухгалтерська служба, яка функціонує як самостійний структурний підрозділ та забезпечує повний цикл бухгалтерського, податкового та управлінського обліку. Очолює її головний бухгалтер, який відповідає за організацію облікових процесів, контроль за достовірністю первинних документів, формування фінансової звітності та своєчасне подання статистичної, податкової та іншої обов'язкової звітності. Головний бухгалтер здійснює методичне керівництво працівниками бухгалтерії, координує їх роботу та відповідає за правильність відображення господарських операцій відповідно до НП(С)БО, МСФЗ (за потреби), Податкового кодексу України та внутрішніх регламентів.

До функцій бухгалтерії також належать:

- ведення синтетичного й аналітичного обліку активів, зобов'язань, доходів і витрат;
- формування виробничої собівартості сільськогосподарської продукції;
- контроль за дотриманням фінансової дисципліни та порядку оформлення первинних документів;
- організація внутрішнього контролю і участь у проведенні інвентаризацій;
- забезпечення керівництва аналітичною інформацією для управлінських рішень.

Окрім бухгалтерії, у структурі підприємства функціонують виробничі підрозділи, зокрема рослинницькі та тракторні бригади, відділки, служба головного інженера, ремонтні підрозділи, складське господарство та служба матеріально-технічного забезпечення. Кожен підрозділ очолюється керівником (бригадиром, інженером чи завідувачем складу), який відповідає за організацію виробничих процесів, дотримання технологічних норм, облік виконаних робіт,

раціональне використання техніки та ресурсів.

Взаємодія структурних підрозділів базується на принципах ієрархічності, підзвітності та чіткого розмежування функцій. Директор координує діяльність усіх служб і здійснює загальний контроль, тоді як керівники підрозділів забезпечують оперативне виконання виробничих завдань. Бухгалтерія, у свою чергу, обслуговує всі підрозділи підприємства, забезпечуючи документальне оформлення та облік господарських операцій, аналіз економічних показників і формування звітності.

Таким чином, організаційна структура підприємства забезпечує узгодженість управлінських, виробничих та облікових процесів, сприяючи ефективному функціонуванню підприємства, раціональному використанню ресурсів та формуванню достовірної фінансової інформації для прийняття управлінських рішень.

Облікова політика розроблена відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», Податкового кодексу та НП(С)БО. В основі лежить метод нарахування, застосування НП(С)БО 15 «Дохід», НП(С)БО 16 «Витрати» та НП(С)БО 30 «Біологічні активи». З огляду на аграрну специфіку, особлива увага приділяється:

- накопиченню витрат упродовж вегетаційного періоду;
- правильному розподілу витрат для формування виробничої собівартості;
- відображенню біологічних активів та оцінці сільськогосподарської продукції;
- внутрішньому контролю повноти та обґрунтованості доходів і витрат.

Облікова політика в частині ПДВ є ключовим елементом системи фінансового управління підприємства, оскільки визначає правила, методи та процедури відображення податкових зобов'язань і податкового кредиту, забезпечує узгодженість облікових рішень та формує інформаційну базу для складання податкової звітності. Її призначення полягає у впорядкуванні облікового процесу, забезпеченні послідовності та методологічної єдності відображення операцій, підвищенні достовірності та своєчасності інформації

щодо податкових розрахунків, а також у створенні умов для ефективного управління податковими ризиками та податковим навантаженням.

У практиці підприємства облік ПДВ супроводжується низкою проблемних аспектів, що значною мірою ускладнюють формування податкової звітності. Найпоширенішими труднощами є:

- необхідність розподілу сум ПДВ між оподатковуваними й неоподатковуваними операціями, що потребує складних аналітичних розрахунків;

- рознесення податкового зобов'язання та податкового кредиту за рахунками бухгалтерського обліку, що часто супроводжується розбіжностями між бухгалтерськими та податковими правилами;

- блокування податкових накладних як у самого платника, так і у його контрагентів, що фактично зупиняє формування податкового кредиту та впливає на податкове планування.

Формування облікової політики з ПДВ здійснюється поетапно, забезпечуючи її узгодженість із загальною фінансовою стратегією підприємства. На підготовчому етапі визначаються цілі та підходи до управління податковими платежами, аналізуються вимоги податкового законодавства та оцінюються можливі зміни у нормативному полі. Методологічний етап передбачає вибір методів і процедур, що застосовуватимуться при відображенні об'єктів обліку ПДВ: порядок визначення податкового кредиту та зобов'язань, бази оподаткування, мінімальних цін, критерії віднесення операцій до пільгових, методи оцінки запасів відповідно до П(С)БО 9, особливості документування первинних операцій. Завершальний етап включає затвердження облікової політики у формі наказу, розроблення графіка документообігу, визначення відповідальних осіб, організацію внутрішнього контролю та періодичний перегляд політики.

У структурі облікової політики з ПДВ слід виділити такі ключові елементи:

- робочий план рахунків, у якому визначаються субрахунки для обліку

податкового кредиту, податкових зобов'язань, тимчасових і постійних різниць;

- графік документообігу, що регламентує рух податкових накладних, реєстрів, актів виконаних робіт і первинних документів, необхідних для формування декларації з ПДВ;

- методика оцінки запасів, яка впливає на визначення бази оподаткування при реалізації продукції;

- методика обліку безнадійної дебіторської та кредиторської заборгованості, включаючи порядок коригування податкового кредиту та податкових зобов'язань;

- регламент обліку тимчасових різниць, що виникають у результаті різниці між бухгалтерськими та податковими правилами;

- внутрішні процедури контролю, спрямовані на попередження помилок, несвоєчасної реєстрації податкових накладних, ризиків блокування та податкових донарахувань.

Комплексність і динамічність податкового законодавства вимагають, щоб облікова політика щодо ПДВ була гнучкою системою, здатною оперативно адаптуватися до нормативних змін, оновлених вимог СЕА ПДВ, судової та адміністративної практики, а також до змін у господарській діяльності підприємства. Запровадження чітко структурованої облікової політики сприяє підвищенню якості облікових даних, прозорості формування податкової декларації, зниженню податкових ризиків і формуванню ефективної моделі податкового менеджменту підприємства.

2.2. Облік розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість та відображення інформації у звітності

Досліджуване підприємство, як і всі суб'єкти господарювання, здійснює нарахування та сплату податків відповідно до вимог Податкового кодексу України. Система податкового обліку підприємства спрямована на формування

повної, своєчасної та достовірної інформації про господарські операції у межах звітного періоду, що є необхідною для правильного визначення податкових зобов'язань, а також забезпечення контролю за повнотою та своєчасністю їх сплати до бюджетів різних рівнів.

Податкове навантаження підприємства формують податки й обов'язкові платежі, що справляються у межах загальної системи оподаткування. Особливе місце серед них посідає податок на додану вартість, оскільки підприємство є зареєстрованим платником ПДВ і здійснює значний обсяг операцій із реалізації сільськогосподарської продукції, товарів і послуг, що підлягають оподаткуванню.

Основні елементи податкової системи підприємства доцільно розглядати як комплекс податків, зборів, процедур адміністрування та внутрішніх механізмів податкового контролю, що забезпечують формування інформаційної бази для визначення податкових зобов'язань і складання податкової звітності. Для підприємства одним із ключових податків є податок на додану вартість, оскільки значна частина господарських операцій підприємства пов'язана з придбанням та реалізацією товарів і послуг, що підлягають оподаткуванню.

Облік розрахунків за ПДВ ґрунтується на правильному визначенні податкових зобов'язань і податкового кредиту, порядок формування яких регламентується Податковим кодексом України. Відображення операцій здійснюється на підставі первинних документів, що підтверджують фактичне здійснення господарських операцій. Для підприємства ключовим документом є договір купівлі-продажу чи поставки, який містить умови поставки, кількісні та цінові показники, порядок розрахунків і реквізити платника ПДВ.

Такі договори супроводжуються специфікаціями, протоколами узгодження цін або рахунками-фактурами, де окремо зазначаються сума без ПДВ, база оподаткування та розмір податку. Наявність зазначених реквізитів забезпечує коректне формування податкового кредиту при придбанні та податкових зобов'язань при реалізації продукції. Подальший набір первинних документів залежить від характеру господарської операції та визначення

першої події – табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Документальне забезпечення операцій з ПДВ на підприємстві

Вид господарської операції	Перша подія	Перелік необхідних документів	Призначення документів у частині ПДВ
1	2	3	4
Придбання товарів, робіт, послуг	Передоплата	1. Договір поставки 2. Рахунок-фактура від постачальника 3. Отримана податкова накладна 4. Платіжне доручення підприємства 5. Банківська виписка 6. Прибуткова накладна	- Формує право на податковий кредит (ПН) - Підтверджує факт оплати (виписка) - Забезпечує оприбуткування запасів (прибуткова накладна)
	Післяоплата (перша подія – постачання)	1. Договір 2. Рахунок-фактура 3. Податкова накладна 4. Прибуткова накладна 5. Платіжне доручення 6. Банківська виписка	- Формує податковий кредит після постачання - Підтверджує надходження ТМЦ та реєстрацію ПН
Реалізація продукції, товарів, послуг	Передоплата	1. Договір реалізації 2. Рахунок-фактура, виставлений підприємству 3. Видана податкова накладна 4. Банківська виписка 5. Видаткова накладна	- Формує податкове зобов'язання (ПН) - Підтверджує оплату від покупця - Є підставою для списання собівартості
	Післяоплата (перша подія – відвантаження)	1. Договір 2. Рахунок-фактура 3. Податкова накладна 4. Видаткова накладна 5. Банківська виписка	- Податкове зобов'язання виникає в момент відвантаження - Списання товарів/продукції на витрати - Оплата підтверджується згодом

У процесі ведення податкового та бухгалтерського обліку ПДВ на підприємстві нерідко виникають ситуації, коли господарська операція не супроводжується стандартними первинними документами (накладною, актом виконаних робіт тощо), однак потребує обов'язкового відображення в регістрах обліку. У таких випадках ключовим інструментом фіксації інформації виступає бухгалтерська довідка, яка згідно зі ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський

облік та фінансову звітність в Україні» прирівнюється до первинних документів і має юридичну силу.

Практика функціонування підприємств аграрного сектору, зокрема підприємство, засвідчує, що довідка є незамінним документом у низці типових ситуацій, пов'язаних із відображенням податкових зобов'язань та податкового кредиту:

1. Негосподарське використання активів. У разі застосування норм ст. 198.5 ПКУ бухгалтерська довідка є підставою для нарахування умовних податкових зобов'язань за товарами, роботами чи послугами, що були використані поза межами господарської діяльності. Документ містить розрахунок суми ПДВ та пояснює логіку її визначення.

2. Операції безоплатного передання. За відсутності первинних документів від контрагента довідка забезпечує обґрунтоване нарахування податкових зобов'язань, описує економічний зміст операції та підтверджує бухгалтерські записи.

3. Коригування у зв'язку з виправленням помилок. Коли податкова накладна була відкоригована або зареєстрована із запізненням, довідка фіксує причину та дату коригування, що дозволяє забезпечити послідовність облікових записів.

4. Закриття субрахунків 643 «Податкові зобов'язання» і 644 «Податковий кредит». Технічні операції перенесення сум на рахунок 641 потребують документального підтвердження. Довідка забезпечує прозорість формування залишків і запобігає накопиченню нерозшифрованих сум.

5. Формування від'ємного значення ПДВ або заяви на бюджетне відшкодування. За наявності перенесених залишків довідка містить деталізований розрахунок та аналітичні підстави для відображення суми у податковій звітності.

Застосування бухгалтерських довідок у системі обліку ПДВ підприємства має важливе методичне та контрольне значення. По-перше, довідка забезпечує документальне підтвердження облікових даних у разі податкової перевірки. По-

друге, вона сприяє підвищенню прозорості та відтворюваності облікового процесу, фіксуючи джерела інформації та методику розрахунків. По-третє, довідка є інструментом внутрішнього контролю, що дозволяє уникнути помилок у формуванні показників ПДВ та своєчасно коригувати дані бухгалтерських рахунків.

Таким чином, використання бухгалтерських довідок у практиці обліку підприємство є не лише технічним засобом оформлення інформації, а й важливим елементом забезпечення достовірності, юридичної захищеності та аналітичної повноти податкових розрахунків.

Підходи до ведення обліку ПДВ на підприємствах залежать від масштабів діяльності, складності господарських операцій, рівня автоматизації та налаштувань бухгалтерського програмного забезпечення. У підприємстві облік податку на додану вартість здійснюється з урахуванням аграрної сезонності, значних обсягів постачання матеріальних ресурсів та регулярних операцій із реалізації сільськогосподарської продукції, що потребує гнучкої системи відображення податкового кредиту й податкових зобов'язань.

У практиці підприємств розрізняють простий та складний підходи до обліку ПДВ. Простий метод застосовується тоді, коли підприємство має незначну кількість контрагентів і невелику номенклатуру товарів. Складний метод характерний для підприємств із великим документообігом, значною кількістю авансів, частими коригуваннями та потребою детального контролю рахунків 643 і 644. Для підприємства, що працює з великою кількістю постачальників МТР, ПММ, добрив, засобів захисту рослин та реалізує продукцію різним покупцям, переважно використовується складний варіант, оскільки він забезпечує точність, деталізацію та контроль податкових розрахунків –табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Порівняння підходів до обліку ПДВ на підприємстві

Критерій	Простий метод обліку	Складний метод обліку
Принцип відображення ПДВ	Податкові зобов'язання та податковий кредит визнаються одразу при проведенні операції за першою подією (оплата/відвантаження).	Податкові зобов'язання та кредит формуються за податковими накладними, а аванси відображаються через тимчасові субрахунки з подальшим закриттям.
Рівень деталізації	Синтетичний облік без розширеної аналітики.	Аналітичний облік по кожному контрагенту, накладній, договору, авансу.
Використовувані рахунки	Основні рахунки (361, 631, 641, 702, 28).	Використання субрахунків 643 «Податкові зобов'язання» та 644 «Податковий кредит», деталізація за операціями.
Переваги	Простота, швидкість, мінімум операцій.	Високий рівень контролю, прозорість залишків 643/644, точність формування ПДВ у періодах.
Недоліки	Ризик помилок у періодах, відсутність деталізації, складність під час перевірок.	Більший обсяг роботи, значні вимоги до внутрішнього контролю.
Приклад (підприємство)	Продаж зерна: Дт 361 – Кт 701, Дт 701 – Кт 641. Придбання добрив: Дт 20 – Кт 631, Дт 641 – Кт 631.	Аванс від покупця за кукурудзу: Дт 311 – Кт 681, Дт 643 – Кт 641. Відвантаження: Дт 361 – Кт 701, Дт 701 – Кт 643 (закриття), далі формування ПЗ на 641.

Порівняльний аналіз свідчить, що простий метод обліку орієнтований на мінімізацію операцій та спрощення документообігу, але обмежує можливості аналітичного контролю, що є критично важливим для підприємств із сезонною та матеріаломісткою діяльністю. Натомість складний метод забезпечує деталізоване відображення податкових зобов'язань, дозволяє відстежувати рух авансів, формувати точний розподіл ПДВ у межах звітних періодів та мінімізує ризики виникнення невідповідностей у ПДВ-обліку.

Для підприємства застосування складного підходу є найбільш доцільним, оскільки він дозволяє забезпечити коректне формування податкового кредиту за великим масивом закупівельних документів, контролювати ПЗ за операціями реалізації продукції рослинництва та формувати достовірні дані для податкової звітності.

Система обліку податку на додану вартість на підприємстві організована

відповідно до вимог Податкового кодексу України та НП(С)БО і спрямована на забезпечення повноти, своєчасності та достовірності даних про податкові зобов'язання і податковий кредит. З огляду на специфіку діяльності підприємства, пов'язану з реалізацією продукції рослинництва, закупівлею матеріально-технічних ресурсів, пального, добрив і засобів захисту рослин, облік ПДВ формується на основі поєднання синтетичного та аналітичного рівнів відображення інформації. У складі рахунку 64 використовуються субрахунки 641 «Розрахунки за податками», 643 «Податкові зобов'язання» та 644 «Податковий кредит», що забезпечує деталізацію податкових операцій залежно від їх економічної сутності. Податкові зобов'язання підприємства відображаються за кредитом субрахунку 641, тоді як податковий кредит – за його дебетом. Сальдо цього субрахунку на кінець звітного періоду свідчить про наявність узгодженого податкового боргу або про суму, що зменшує податкові зобов'язання майбутніх періодів. Використання субрахунків 643 і 644 є особливо важливим у ситуаціях невідповідності між моментом виникнення податкових зобов'язань за правилом «першої події» та фактичним рухом товарно-матеріальних цінностей або затримкою реєстрації податкових накладних поставачальниками. Це дозволяє уникнути спотворення інформації про база оподаткування у перехідних періодах та забезпечує зіставність податкових і бухгалтерських даних.

Функціонування Системи електронного адміністрування ПДВ є невід'ємною складовою податкового обліку підприємства. Електронний ПДВ-рахунок, відкритий у Державному казначействі відповідно до Порядку №569, використовується виключно для реєстрації податкових накладних, розрахунків коригування та сплати узгоджених податкових зобов'язань. Кошти на цьому рахунку залишаються власністю підприємства, проте мають суворе цільове призначення, тому в обліку ведуться як окремий актив за допомогою аналітичного субрахунку 315/ПДВ. Рух коштів між поточним рахунком підприємства та ПДВ-рахунком відображається проведеннями Дт 315/ПДВ – Кт 311 при поповненні та Дт 641 – Кт 315/ПДВ при списанні Казначейством

узгоджених податкових зобов'язань.

У цілому система обліку ПДВ, що застосовується на підприємстві, поєднує регламентованість, аналітичну деталізацію та технологічну сумісність із СЕА ПДВ. Використання допоміжних субрахунків для перехідних сум, ведення окремого аналітичного обліку електронного ПДВ-рахунка та застосування бухгалтерських довідок у специфічних ситуаціях формує комплексну модель податкового обліку, здатну забезпечити достовірність розрахунків, мінімізувати ризики податкових розбіжностей і підтримувати належний рівень фінансової дисципліни підприємства.

Організація обліку податку на додану вартість на підприємстві базується на поєднанні синтетичного та аналітичного рівнів відображення податкових операцій, що забезпечує повноту інформації, прозорість формування податкових зобов'язань та контроль достовірності податкового кредиту. Облікова політика підприємства у частині ПДВ ґрунтується на вимогах Податкового кодексу України, НП(С)БО та внутрішніх регламентів підприємства, що визначають порядок формування первинних документів, особливості розподілу податкових сум та процедури внутрішнього контролю.

Для забезпечення повноцінного контролю за ПДВ на підприємстві застосовуються субрахунки 641 «Розрахунки за податками», 643 «Податкові зобов'язання» та 644 «Податковий кредит». Їх використання дозволяє відмежувати операції поточного періоду від тих, що очікують підтвердження реєстрацією податкової накладної. Відповідно до логіки аналітики, синтетичний облік показує загальні суми податкового кредиту та зобов'язань, тоді як аналітичний визначає походження кожної суми у розрізі договорів і контрагентів. Наприклад, інформація виду «Податковий кредит 18 450 грн – за ПН ТОВ «Агро-Трейд Плюс» №27 від 14.02.2025 р.» дозволяє оперативно встановити як підставу, так і обґрунтованість сум, включених до декларації.

Для систематизації даних ПДВ на підприємстві використовується розширена аналітика субрахунків, що включає підтверджений та непідтверджений податковий кредит, нараховані зобов'язання, ПЗ, що

підлягають коригуванню, та ПК, відкладений на наступні періоди. Такий підхід є важливим для сільськогосподарського підприємства, оскільки значною є частка товарно-матеріальних запасів з довгим циклом обороту.

З метою забезпечення контролю відповідності даних аналітичного та синтетичного обліку на підприємстві застосовується інтегрований механізм звірки, наведений у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Чекліст звірки ПДВ підприємства

Крок	Аналітичний облік (ПН/РК, контрагенти)	Синтетичний облік (рахунки)	Відображення у декларації з ПДВ
1. Податковий кредит (ПК)	Отримані та зареєстровані ПН	Дт 641/ПДВ, 644.1	Рядки 10–11
2. Податкові зобов'язання (ПЗ)	Видані та зареєстровані ПН	Кт 641/ПДВ, 643.1	Рядки 1.1–1.3
3. Визначення результату	Реєстр ПН/РК, співставлення ПЗ–ПК	Сальдо 641/ПДВ	Рядки 18–19
4. Сплата або відшкодування	—	Дт 641 – Кт 315/311	Рядки 20.1, 20.2
5. Контроль невідповідностей	Аналіз незареєстрованих ПН	643.2, 644.2, 644.4	Уточнюючий вплив на показники декларації

Особливу роль у відображенні податкових операцій відіграє електронний ПДВ-рахунок, який обліковується підприємством на субрахунку 315/ПДВ як цільовий актив для розрахунків у СЕА ПДВ. Усі операції з електронним рахунком не формують податкового кредиту чи зобов'язань, але забезпечують технічну можливість реєстрації ПН/РК та погашення податкових зобов'язань. Рух коштів фіксується відповідно до типових проводок, що гарантує синхронізацію облікових даних підприємства з інформацією системи електронного адміністрування ПДВ.

Застосування наведених процедур забезпечує підприємство можливість формувати достовірні дані для податкової звітності, оперативно контролювати відповідність податкового кредиту і податкових зобов'язань, виявляти відхилення в реєстрації податкових накладних та мінімізувати податкові ризики. В умовах сучасного регуляторного середовища саме інтеграція

синтетичного й аналітичного обліку, доповнена системою внутрішнього контролю та електронного адміністрування, формує основу ефективної моделі обліку ПДВ на підприємстві.

Таблиця 2.5

Типові проводки за операціями з ПДВ-рахунком у СЕА

Операція	Дебет	Кредит	Дата відображення
Поповнення ПДВ-рахунка	315/ПДВ	311	Дата списання коштів з поточного рахунку
Перерахування ПДВ до бюджету	641/ПДВ	315/ПДВ	Дата списання Казначейством
Повернення надлишку	311	315/ПДВ	Дата зарахування коштів
Закриття рахунка та перерахування залишку	641/ПДВ	315/ПДВ	Дата списання Казначейством

Порядок відображення розрахунків за податком на додану вартість на підприємстві ґрунтується на застосуванні ставки ПДВ 14 %, яка використовується при реалізації сільськогосподарської продукції відповідно до п. 193.1 Податкового кодексу України. Облік податкових зобов'язань і податкового кредиту здійснюється за правилом «першої події», що передбачає виникнення податкових наслідків на дату отримання передоплати або на дату фактичного відвантаження продукції.

Для ілюстрації практичної реалізації облікових процедур розглянемо типові операції, що регулярно здійснюються підприємством. У випадку реалізації насіння соняшнику на умовах попередньої оплати підприємство відображає договірну вартість поставки та суму податку, визначену за ставкою 14 %. Контрактна сума операції становить 562 000,00 грн, включаючи ПДВ; виробнича собівартість продукції – 310 000,00 грн. Розрахунок суми податку здійснюється таким чином: $\text{ПДВ} = 562\,000 \times 14/114 = 69\,017,54$ грн, а база оподаткування становить 492 982,46 грн – табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Кореспонденція рахунків за операцією реалізації насіння соняшнику
підприємства**

Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
Відображено дохід від реалізації продукції	361.1	701.2	562 000,00
Нараховано ПДВ (14 %)	701.2	641	69 017,54
Списано собівартість продукції	901.2	27	310 000,00
Отримано передоплату на поточний рахунок	311	361.1	562 000,00
Віднесено дохід на фінансовий результат	701.2	791	492 982,46
Списано собівартість на фінансовий результат	791	901.2	310 000,00

Інша поширена операція – реалізація зерна кукурудзи на умовах післяоплати. Вартість реалізації становить 18 500,00 грн, виробнича собівартість – 12 400,00 грн. Сума ПДВ визначається у розмірі 2 272,81 грн, а база оподаткування – 16 227,19 грн. Після відвантаження покупець перераховує оплату на поточний рахунок підприємства. Облікові записи за операцією наведені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Кореспонденція рахунків за реалізацією кукурудзи підприємства

Зміст операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
Відображено реалізацію продукції	361	701.3	18 500,00
Нараховано суму ПДВ	701.3	641	2 272,81
Списано собівартість продукції	901.3	27	12 400,00
Отримано оплату від покупця	311	361	18 500,00
Віднесено дохід на фінансовий результат	701.3	791	16 227,19
Списано собівартість на фінансовий результат	791	901.3	12 400,00

Під час придбання товарів, робіт чи послуг у платників ПДВ у підприємства виникає право на податковий кредит, що також визначається за правилом «першої події». Якщо першою подією є оплата, то підставою для формування податкового кредиту слугує податкова накладна, зареєстрована в Єдиному реєстрі податкових накладних. У випадку першочергового отримання товарів такою підставою є дата складання накладної та дата реєстрації ПН у ЄРПН. Після розгляду особливостей відображення податку на додану вартість при реалізації сільськогосподарської продукції на підприємстві логічним є аналіз порядку формування податкового кредиту під час придбання

матеріальних ресурсів. Для підприємства, що здійснює виробничу діяльність, своєчасне та коректне відображення операцій із закупівлі матеріалів (запасних частин, допоміжних матеріалів, витратних ресурсів для ремонту і обслуговування техніки) є важливим елементом як податкового, так і фінансового обліку. Облік операцій з придбання матеріальних цінностей на підприємстві також здійснюється за правилом «першої події», а податковий кредит формується на підставі належним чином оформлених і зареєстрованих у ЄРПН податкових накладних. Для прикладної ілюстрації розглянемо ситуацію, коли підприємство придбаває у постачальника інші матеріали виробничого призначення на умовах 100 % попередньої оплати. За умовами договору постачання загальна контрактна вартість партії матеріалів становить 8 400,00 грн, у тому числі ПДВ за ставкою 20 %. Перелік матеріалів подано в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Перелік інших матеріалів, придбаних на підприємстві у постачальника

Код	Найменування товару	Кількість	Ціна, грн	Сума, грн
000010418	Батарейка CR 2025 (імпорт)	10 шт	120,00	1 200,00
000005896	Стрічка малярська 48×50 (Україна)	5 шт	240,00	1 200,00
000021378	Замок врізний АРЕС (імпорт)	3 шт	350,00	1 050,00
000015543	Труба гофрована для вентиляції Ø 80 мм (Україна)	20 м	80,00	1 600,00
000012227	Шліфувальний лист 230×280 (імпорт)	15 шт	90,00	1 350,00
000008275	Фарба аерозольна 400 мл	8 шт	125,00	1 000,00
000093032	Плівка пакувальна 1,5 м	5 рул.	200,00	1 000,00
	Разом з ПДВ			8 400,00
	у тому числі ПДВ (20 %)			1 400,00

У наведеному прикладі підприємство спочатку перераховує попередню оплату постачальнику, на підставі чого у підприємства виникає право на формування податкового кредиту, а після надходження матеріалів на склад здійснюється їх оприбуткування за первісною вартістю без ПДВ та проводиться залік розрахунків з контрагентом. Господарські операції з придбання інших матеріалів та відповідні розрахунки з постачальником відображаються в бухгалтерському обліку підприємства у такій послідовності, що наведена в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

**Відображення придбання інших матеріалів та розрахунків з
постачальником на умовах попередньої оплати на рахунках
бухгалтерського обліку підприємства**

Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн
Перераховано з поточного рахунку підприємства попередню оплату постачальнику за інші матеріали згідно з договором	371	311	8 400,00
Відображено податковий кредит з ПДВ за перерахованою передоплатою	641	644	1 400,00
Оприбутковано інші матеріали, що надійшли від постачальника, за первісною вартістю без ПДВ	203	631	7 000,00
Відображено суму ПДВ у складі заборгованості перед постачальником	644	631	1 400,00
Проведено залік розрахунків із постачальником за отримані матеріали в рахунок раніше перерахованого авансу	631	371	8 400,00

Узагальнення наведеного прикладу дає змогу зробити висновок, що в обліковій політиці підприємства операції з придбання матеріальних цінностей на умовах попередньої оплати відображаються за чітко визначеним алгоритмом, який забезпечує узгодженість податкового та бухгалтерського обліку. Попередня оплата постачальнику зумовлює одночасне формування заборгованості за авансами та податкового кредиту з ПДВ; подальше оприбуткування матеріалів забезпечує відображення їх вартості у складі виробничих запасів, а залік розрахунків гарантує відсутність невиправданих залишків на рахунках обліку розрахунків із постачальниками та за авансами виданими.

Забезпечення прозорості облікових даних та своєчасне формування податкового кредиту є одним із ключових завдань фінансово-економічної служби підприємства. Узгоджене застосування синтетичного та аналітичного обліку з використанням субрахунків 641, 643 і 644 дозволяє підприємству оперативно контролювати стан розрахунків за податком на додану вартість, уникати накопичення прострочених зобов'язань і забезпечувати достовірність показників фінансової звітності. Оскільки ПДВ не є витратою підприємства, його коректне відображення впливає не лише на податкову дисципліну, а й на

якість формування активів та зобов'язань у балансі.

У фінансовій звітності підприємства розрахунки з податком на додану вартість знаходять відображення у кількох статтях форми № 1-м «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та опосередковано – у формі № 2-м «Звіт про сукупний дохід». Дебетові залишки субрахунку 641 «Розрахунки за податками» формують суму дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом та включаються до складу оборотних активів у статтю «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом». Кредитові залишки цього ж субрахунку, навпаки, відображають зобов'язання підприємства зі сплати ПДВ до бюджету й формують статтю «Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом». Аналогічно субрахунки 643 «Податкові зобов'язання» та 644 «Податковий кредит» впливають на формування відповідно інших оборотних активів та поточних зобов'язань залежно від характеру накопичених сум.

Щоб продемонструвати зв'язок між використанням рахунків для обліку ПДВ та показниками фінансової звітності підприємства, доцільно узагальнити інформацію у вигляді таблиці 2.10, яка ілюструє, як конкретні бухгалтерські субрахунки формують відповідні статті активу та пасиву балансу.

Таблиця 2.10

**Відображення субрахунків ПДВ підприємства у статтях форми № 1-м
«Баланс (Звіт про фінансовий стан)»**

Елемент звітності	Субрахунок обліку ПДВ	Характер залишку	Відображення у балансі
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом (ряд. 1135)	641 «Розрахунки за податками»	Дебетове сальдо	Збільшення оборотних активів; відображає суму надмірно сплаченого або від'ємного значення ПДВ
Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом (ряд. 1620)	641 «Розрахунки за податками»	Кредитове сальдо	Формує суму податкових зобов'язань зі сплати ПДВ до бюджету
Інші оборотні активи (ряд. 1190)	643 «Податкові зобов'язання»	Дебетове сальдо	Відображає зменшення ПЗ або суми, що підлягають уточненню
Інші оборотні активи (ряд. 1190)	644 «Податковий кредит»	Дебетове сальдо	Відображає суму визнаного, але ще не використаного ПК
Інші поточні зобов'язання (ряд. 1690)	644 «Податковий кредит»	Кредитове сальдо	Формує суму коригувань та уточнень ПК, що створюють тимчасову кредиторську заборгованість перед бюджетом

Узагальнення наведених даних дозволяє зробити висновок, що система субрахунків, застосовувана підприємством для обліку ПДВ, забезпечує повну інтеграцію податкових операцій у систему фінансової звітності та дозволяє користувачам звітності отримати повну інформацію щодо наявних податкових зобов'язань, сум від'ємного значення, а також розміру нарахованого, але ще не використаного податкового кредиту. Завдяки такому підходу підприємство підтримує високий рівень прозорості своєї облікової політики, забезпечує відповідність вимогам податкового законодавства і формує достовірні та обґрунтовані показники фінансового стану, що є важливим аспектом економічної безпеки та стабільності діяльності підприємства.

2.3. Податкова звітність з податку на додану вартість

Податкова звітність з податку на додану вартість є ключовим елементом податкового адміністрування та забезпечує відображення розрахунків суб'єкта господарювання з бюджетом. Усі платники ПДВ подають податкову декларацію з податку на додану вартість, яка формується відповідно до вимог Податкового кодексу України та Порядку заповнення і подання податкової звітності з ПДВ, затвердженого наказом Міністерства фінансів України № 21 від 28.01.2016.

Зазначена форма декларації використовується для узагальнення податкових зобов'язань та податкового кредиту, а також для визначення кінцевої суми розрахунків з бюджетом. Окремі випадки передбачають подання розрахунку податкових зобов'язань неплатниками ПДВ, які отримують послуги від нерезидентів на митній території України. Такий механізм забезпечує оподаткування операцій, прирівняних до постачання послуг, за принципом місця їх споживання.

Норми чинного законодавства допускають неподання декларації у разі відсутності об'єкта оподаткування або показників, що підлягають

відображенню. Водночас наявність у суб'єкта господарювання від'ємного залишку ПДВ попередніх періодів зобов'язує його подавати декларацію навіть за умов відсутності поточної господарської діяльності. До категорії обов'язкових декларантів також належать платники, що здійснюють операції з реалізації пального або спирту етилового чи мають чинні ліцензії на операції з підакцизними товарами.

Звітним періодом з ПДВ для всіх платників є календарний місяць. Податкова декларація подається протягом 20 календарних днів після завершення звітного місяця. Особливості визначення першого та останнього звітного періоду встановлюються нормами Податкового кодексу: при реєстрації платником ПДВ не з першого числа місяця звітності охоплює період від дати реєстрації до кінця наступного повного місяця; при анулюванні реєстрації – від першого дня періоду до дати анулювання. У зазначених випадках декларація набуває статусу останньої, що підлягає позначенню в її заголовній частині.

Подання звітності здійснюється до контролюючого органу за основним місцем обліку платника податків. У разі зміни місцезнаходження, що супроводжується зміною адміністративного району, подання звітності протягом поточного бюджетного року здійснюється за попереднім місцем обліку.

Законодавством передбачено відповідальність за неподання або несвоєчасне подання податкової декларації, що включає застосування штрафних санкцій. Повторне порушення протягом року тягне підвищений розмір штрафу. На період дії воєнного стану для платників, що об'єктивно не можуть виконати свої податкові обов'язки, застосовується спеціальний порядок звільнення від фінансових санкцій.

Звітність з ПДВ подається за формою, затвердженою наказом Міністерства фінансів України № 21, що має електронний ідентифікатор J/F0200126. До складу податкової звітності належать: податкова декларація з ПДВ з відповідними додатками, уточнюючий розрахунок у разі самостійного виправлення помилок та спеціальний розрахунок для неплатників ПДВ, які отримали послуги від нерезидентів.

У діяльності СГ підприємства своєчасне та коректне формування податкової звітності з ПДВ є важливою умовою забезпечення податкової дисципліни, прозорості фінансових операцій та дотримання вимог законодавства. Підприємство здійснює подання декларацій у встановлені строки та використовує електронні засоби зв'язку, що сприяє автоматизації облікових процесів і зменшенню ризиків помилок у податковій інформації.

Процес складання податкової декларації з податку на додану вартість є регламентованою процедурою, спрямованою на забезпечення повного та достовірного відображення податкових зобов'язань і податкового кредиту платника податків. Для СГ підприємства, яке є зареєстрованим платником ПДВ та здійснює операції з постачання сільськогосподарської продукції й супутніх товарів, правильність заповнення декларації має ключове значення для формування коректних розрахунків з бюджетом та уникнення податкових ризиків.

Складання декларації здійснюється відповідно до вимог Податкового кодексу України та Порядку № 21. Заповнення документа починається з титульної частини, де зазначаються тип декларації («звітна», «звітна нова»), звітний період, ідентифікаційні дані платника та контролюючого органу, до якого подається звітність. Для сільськогосподарських підприємств, що працюють у межах загального режиму ПДВ, зокрема для СГ підприємства, цей етап передбачає уточнення податкової адреси, індивідуального податкового номера та інших реєстраційних реквізитів.

Основна частина декларації включає три ключові розділи: податкові зобов'язання, податковий кредит та розрахунки за звітний період. У розділі податкових зобов'язань підприємство відображає обсяги операцій з постачання продукції на митній території України, які оподатковуються за встановленими ставками 20 %, 14 % та 7 %. Для СГ підприємства характерним є застосування ставки 20 % для більшості операцій із постачання та ставки 14 % для окремих видів сільськогосподарської продукції відповідно до п. 193.1 ПКУ. На цьому етапі формується детальна інформація щодо оподатковуваних операцій, обсягів

реалізації та сум нарахованого податкового зобов'язання.

Розділ податкового кредиту відображає суми ПДВ, сплачені підприємством під час придбання товарів, робіт і послуг, що використовуються в господарській діяльності. Для СГ підприємства цей розділ включає операції з придбання паливно-мастильних матеріалів, запасних частин, добрив, засобів захисту рослин, а також сільськогосподарської техніки. Податковий кредит підприємства формується за рахунок податкових накладних, зареєстрованих в ЄРПН, а також від'ємного значення попередніх періодів, яке переноситься у рядок 16 декларації.

У заключному розділі декларації визначається різниця між сумою податкових зобов'язань та податкового кредиту. Якщо податковий кредит перевищує суму зобов'язань, різниця переноситься в наступний період або може бути заявлена до бюджетного відшкодування за умови відповідності критеріям, визначеним у ст. 200 ПКУ. У звітному періоді для СГ підприємства було сформовано від'ємне значення, яке відповідно до Порядку № 21 зараховано до податкового кредиту майбутніх періодів.

Таким чином, порядок складання декларації забезпечує повне відображення податкових даних, що дозволяє підприємству здійснювати розрахунки з бюджетом у законодавчо визначені строки та формувати достовірну податкову інформацію для фінансової звітності та контролю.

У табл. 2.11 представлено Узагальнюючої декларації за місяць.

Подані у табл. 2.11 узагальнені показники декларації з ПДВ підприємства відображають структуровану інформацію щодо обсягів оподатковуваних операцій, сум податкового кредиту та податкових зобов'язань за звітний період. Ключовим джерелом формування цих даних є Реєстр виданих та отриманих податкових накладних, який забезпечує узгодженість між обсягами постачання, базою оподаткування та сумами ПДВ, що підлягають відображенню в декларації. Саме дані Реєстру визначають величину податкових зобов'язань у розділі I, оскільки кожна видана податкова накладна формує окремий елемент податкового зобов'язання підприємства.

Таблиця 2.11

**Узагальнені показники податкової декларації з ПДВ підприємства за
звітний період**

Розділ декларації	Показник	Значення	Примітка
Титульна частина	Тип декларації	Звітна (011)	Подано у строки
	Звітний період	11.2024	Листопад 2024 року
	ПІН платника	436825316226	Дані ЄДРПОУ
	Податкова адреса	Полтавська обл., с. Нижній Іржавець	Місцезнаходження підприємства
І. Податкові зобов'язання	Операції за ставкою 20 %	1 073 594 грн	Податкове зобов'язання: 214 719 грн
	Операції за ставкою 14 %	603 968 грн	Податкове зобов'язання: 84 556 грн
	Усього податкових зобов'язань	—	299 275 грн
ІІ. Податковий кредит	Придбання за ставкою 20 %	1 462 199 грн	Податковий кредит: 292 440 грн
	Придбання за ставкою 14 %	96 500 грн	Податковий кредит: 13 510 грн
	Перенесене від'ємне значення	—	38 066 грн
	Усього податковий кредит	—	344 016 грн
ІІІ. Розрахунки	Від'ємне значення (рядок 19)	—	44 741 грн
	Сума для перенесення (рядок 21)	—	44 741 грн

У цьому контексті наступний етап аналізу – деталізація формування податкових зобов'язань за розділом І декларації, що ґрунтується на даних виданих податкових накладних, відображених у відповідному реєстрі – табл 2.12.

Податковий кредит є другим ключовим структурним елементом податкової декларації з ПДВ та формується на підставі даних Реєстру отриманих податкових накладних, первинних документів та митних декларацій. Саме обсяги придбання товарів і послуг, підтверджені належним чином оформленими податковими накладними, визначають суму податку, на яку

платник має право зменшити свої податкові зобов'язання у звітному періоді.

Таблиця 2.12

Формування податкових зобов'язань з ПДВ, розділ І – видані податкові накладні)

Дата	№ ПН	Контрагент	Загальна сума, грн	База оподаткування, грн	ПДВ, грн
1	2	3	4	5	6
28.11.2024	15	ТОВ «МУС ПРЕМІУМ»	400 000,50	333 333,75	66 666,75
11.11.2024	6	ТОВ «МУС ПРЕМІУМ»	372 409,80	310 341,50	62 068,30
22.11.2024	10	ТОВ «МУС ПРЕМІУМ»	18 470,40	15 392,00	3 078,40
01.11.2024	1	ТОВ «МУС ПРЕМІУМ»	220 001,76	—	—
01.11.2024	2	ТОВ «МУС ПРЕМІУМ»	220 001,76	—	—
20.11.2024	9	ТОВ «АГРОЕКСПЕРТ ГРУП»	57 000,02	47 500,02	9 500,00
05.11.2024	4	ТОВ «АГРОЕКСПЕРТ ГРУП»	72 432,00	60 360,00	12 072,00
28.11.2024	14	ТОВ «АГРОЕКСПЕРТ ГРУП»	368 000,16	306 666,80	61 333,36
04.11.2024	3	ТОВ «АГРОЕКСПЕРТ ГРУП»	106 020,00	—	—
15.11.2024	8	ТОВ «АГРОЕКСПЕРТ ГРУП»	12 500,10	—	—
15.11.2024	7	ТОВ «АГРОЕКСПЕРТ ГРУП»	30 000,00	—	—
11.11.2024	5	ТОВ «АГРОЕКСПЕРТ ГРУП»	50 000,00	—	—
26.11.2024	13	ТОВ «АГРОЕКСПЕРТ ГРУП»	50 000,00	—	—
Усього за період: Загальна сума поставок: 1 976 836,50 грн База оподаткування: 1 073 594,07 грн Сума ПДВ: 214 718,81 грн					

Для встановлення впливу податкового кредиту на кінцевий розрахунок ПДВ доцільно проаналізувати структуру та динаміку отриманих накладних, що формують розділ II декларації СГ підприємства - табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Узагальнені дані розділу II декларації з ПДВ підприємства за звітний період

Постачальник	Вартість без ПДВ, грн	Сума ПДВ, грн
ТОВ «Епіцентр К»	4 582,50	916,50
ТОВ «Епіцентр К»	3 231,67	646,33
ТОВ «Епіцентр К»	13 499,17	2 699,83
ТОВ «Епіцентр К»	15 499,17	3 099,83
ТОВ «Хімагромаркетинг»	102 320,00	20 464,00
ТОВ «Хімагромаркетинг»	102 390,00	20 478,00
ТОВ «Хімагромаркетинг»	155 520,00	31 104,00
ТОВ «Хімагромаркетинг»	166 080,00	33 216,00
ФГ «Аконіт»	315 554,25	63 110,85
ТОВ «Хімагромаркетинг»	30 954,00	6 190,80
ТОВ «Хімагромаркетинг»	47 203,00	9 440,60
ФГ «Грига»	381 225,00	76 245,00
ТОВ «Хімагромаркетинг»	124 140,00	24 828,00
Усього	1 338 058,76	267 611,74

Отримані дані свідчать, що основними контрагентами у формуванні податкового кредиту СГ підприємства є ТОВ «Хімагромаркетинг», ТОВ «Епіцентр К» та фермерські господарства «Аконіт» і «Грига». Найбільшу частку в обсязі податкового кредиту займають придбання матеріалів та ресурсів виробничого призначення за ставкою 20 %, що підтверджує спрямованість підприємства на інтенсивну господарську діяльність та технологічне забезпечення виробничого процесу. Структура отриманих податкових накладних демонструє домінування операцій, безпосередньо пов'язаних із здійсненням оподатковуваних видів діяльності, що забезпечує повне та правомірне формування податкового кредиту.

Сума податкового кредиту за звітний період становить 267 611,74 грн, що перевищує податкові зобов'язання та формує від'ємне значення, перенесене до розрахунків наступного періоду. Це позитивно впливає на фінансовий стан підприємства, оскільки знижує суму ПДВ до сплати та забезпечує додатковий ресурс для стабілізації грошових потоків. У цілому структура податкового кредиту характеризується достатнім рівнем документального підтвердження, відсутністю ризикових операцій та відповідністю вимогам податкового

законодавства.

Проведений аналіз порядку складання та подання податкової декларації з податку на додану вартість засвідчив, що для СГ підприємства податкова звітність є не лише інструментом облікового відображення податкових зобов'язань, а й важливою складовою контролю за достовірністю фінансової інформації. Чітке дотримання вимог законодавства, коректність формування податкових зобов'язань і податкового кредиту, а також своєчасне подання декларації визначають рівень податкової дисципліни підприємства та мінімізують ризик виникнення штрафних санкцій і фінансових втрат. Зміна структури операцій за ставками 20 % і 14 %, формування від'ємного значення та його перенесення впливають на податкове навантаження й потребують постійного моніторингу внутрішнього контролю.

У процесі дослідження встановлено, що попри налагоджену систему податкового обліку, СГ підприємство потребує удосконалення механізмів аналітичного супроводу розрахунків з бюджетом за ПДВ. Це обумовлено необхідністю оперативного виявлення можливих податкових відхилень, підвищення точності формування податкового кредиту, а також потребою у швидких управлінських рішеннях щодо оптимізації використання податкових ресурсів. Одним із перспективних напрямів є впровадження аналітичної моделі оцінювання розрахунків з ПДВ, яка б забезпечувала комплексний підхід до діагностики їх стану – табл. 2.14.

Розроблена пропозиція передбачає створення інтегрованої моделі, яка об'єднує інструменти внутрішньогосподарського контролю, методи фінансового аналізу та критерії оцінювання достовірності податкової інформації. Такий підхід дозволить:

- забезпечити системний моніторинг динаміки податкових зобов'язань і кредиту;
- виявляти податкові ризики та відхилення на ранніх етапах;
- оцінювати обґрунтованість формування податкового кредиту;
- підвищити якість управлінських рішень щодо податкового

навантаження й фінансових потоків.

Таблиця 2.14

**Проект аналітичної моделі оцінювання розрахунків з бюджетом за ПДВ
підприємства**

Елемент моделі	Зміст оцінювання	Показники / критерії	Очікуваний результат для СГ підприємства
1. Контроль коректності податкових даних	Перевірка відповідності податкових накладних та даних декларації	– відповідність ЄРПН; – своєчасність реєстрації; – повнота відображення операцій	Зменшення ймовірності помилок і штрафів; підвищення достовірності звітності
2. Аналіз динаміки податкових зобов'язань і кредиту	Визначення тенденцій і сезонності податкових потоків	– темпи зміни ПЗ та ПК; – частка операцій за ставкою 14 %; – баланс ПЗ/ПК	Виявлення відхилень та оцінка впливу виробничих циклів
3. Оцінка від'ємного значення ПДВ	Контроль перенесення та коректності формування від'ємного значення	– співвідношення рядків 16–21 декларації; – частота перенесення; – рівень використання	Запобігання завищенню ПК та необґрунтованому накопиченню від'ємного значення
4. Податкові ризики та індикатори відхилень	Виявлення потенційних порушень у податковому обліку	– індекс ризиковості операцій; – частка коригувань ПН; – повторюваність помилок	Своєчасне реагування на ризики, покращення податкової безпеки
5. Управлінські рішення	Формування заходів оптимізації податкового навантаження	– оптимізація структури поставок; – коригування закупівель; – планування грошових потоків	Підвищення фінансової стійкості та ефективності діяльності підприємства

Запровадження запропонованої аналітичної моделі забезпечить більш глибоку та системну діагностику розрахунків з бюджетом за ПДВ, сприятиме підвищенню прозорості податкового обліку, дозволить підприємству оперативно виявляти податкові відхилення та підвищить рівень фінансової безпеки підприємства.

РОЗДІЛ 3

КОНТРОЛЬ І АНАЛІЗ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ ЗА ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

3.1. Фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання

Фінансово-економічний стан підприємства відображає його здатність ефективно функціонувати в умовах ринкової конкуренції, забезпечувати безперервність грошових потоків та своєчасно виконувати зобов'язання перед бюджетом, персоналом, постачальниками і контрагентами. Оцінювання такого стану ґрунтується на аналізі показників фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності, ділової активності та прибутковості, що формують цілісне уявлення про рівень економічної надійності підприємства.

Підприємство здійснює діяльність у сфері сільськогосподарського виробництва, зосереджуючись на вирощуванні зернових і технічних культур, наданні допоміжних послуг у рослинництві та реалізації продукції власного виробництва. Підприємство працює на загальній системі оподаткування, є платником ПДВ і дотримується вимог податкового законодавства, що підтверджується своєчасним поданням звітності та підтриманням належної податкової дисципліни. Окремі господарські операції виконуються в межах діяльності фізичної особи – підприємця III групи єдиного податку, що сприяє оптимізації витрат та збереженню прозорості фінансових потоків.

Аналіз фінансових результатів засвідчує, що підприємство підтримує стабільний рівень доходів і раціонально контролює витрати, забезпечуючи позитивний фінансовий результат за підсумками звітного періоду. Доходи формуються переважно за рахунок реалізації продукції рослинництва, тоді як основними статтями витрат є придбання насіння, добрив, паливно-мастильних матеріалів, витрати на оплату праці та розрахунки з постачальниками. Така структура підтверджує виробничий характер діяльності та ефективне використання ресурсного потенціалу.

Важливим індикатором фінансової стійкості є рівень ліквідності, що характеризує здатність підприємства своєчасно погашати короткострокові зобов'язання. Дані балансу підприємства засвідчують перевищення оборотних активів над поточними зобов'язаннями та формування позитивного коефіцієнта покриття. Наявність ліквідних коштів на банківських рахунках і в касі забезпечує підприємству гнучкість у розрахунках і можливість оперативно реагувати на сезонні коливання у виробництві.

Для поглибленої оцінки ділової активності та визначення тенденцій розвитку доцільно проаналізувати структуру та динаміку доходів підприємства за останні три роки – табл. 3.1, що дозволяє визначити ключові напрями зростання, оцінити стабільність фінансових надходжень і результативність використання виробничих ресурсів.

Таблиця 3.1

Структура і динаміка доходів підприємства за 2022–2024 рр.

Види доходів	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення 2024 р. (+, -) до 2022 р.	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	абсо- лютне, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід від основної операційної діяльності	57273	91,9	185921,2	92,8	235468,1	92,4	+178195,1	У 4,1 р.
Дохід від іншої операційної діяльності	2203,7	3,5	10114,9	5,1	9980,5	3,9	+7776,8	У 4,5 р.
Інші доходи	2834,2	4,5	4220,5	2,1	9258,2	3,7	+6424	У 3,3 р.
Усього	62310,9	100	200256,6	100	254706,8	100	+192395,9	У 4,1 р.

Аналіз динаміки доходів підприємства свідчить про стійке зростання обсягів діяльності протягом 2022–2024 років. Загальний дохід підприємства за цей період збільшився на 192,4 млн грн, або у 4,1 раза, що характеризує підприємство як фінансово активне й орієнтоване на розширення виробничих масштабів.

Основним джерелом формування доходів залишається чистий дохід від основної операційної діяльності, питома вага якого становить понад 92% у

загальній структурі. Це свідчить про високу концентрацію прибутків у межах основного виробництва - реалізації сільськогосподарської продукції власного вирощування. Зростання цього показника з 57,3 млн грн у 2022 р. до 235,5 млн грн у 2024 р. демонструє підвищення продуктивності, розширення посівних площ і вдосконалення маркетингової політики підприємства.

Дохід від іншої операційної діяльності (надання транспортних, ремонтних, допоміжних послуг, оренда техніки) зріс у 4,5 раза - з 2,2 млн грн до 9,98 млн грн. Це може свідчити про диверсифікацію господарських операцій і використання наявних ресурсів для отримання додаткового прибутку. Частка цих доходів збільшилася до 3,9%, що є позитивною тенденцією з точки зору підвищення стійкості до ринкових ризиків.

Значне зростання демонструє також група інших доходів, які охоплюють фінансові надходження, безоплатно отримані активи, компенсації та інші позареалізаційні прибутки. Їх обсяг зріс у 3,3 раза (на 6,4 млн грн), що свідчить про активну фінансово-інвестиційну політику підприємства та здатність залучати ресурси з різних джерел.

Загалом структура доходів залишається раціональною: частка основної діяльності є стабільно високою, а додаткові операції розвиваються у помірному темпі, забезпечуючи диверсифікацію джерел надходжень. Така динаміка свідчить про ефективне управління виробничими й фінансовими потоками, що в комплексі формує позитивну тенденцію до підвищення фінансової результативності підприємства.

Зростання обсягів доходів підприємства супроводжується відповідним підвищенням рівня витрат, що є закономірним наслідком розширення виробничої діяльності. Для оцінки ефективності використання ресурсів важливо проаналізувати склад, структуру та динаміку витрат, оскільки саме вони визначають рівень собівартості продукції, рентабельність виробництва та фінансову стійкість підприємства.

Основну частину витрат у господарстві становлять матеріальні витрати, пов'язані із закупівлею насіння, добрив, засобів захисту рослин, паливно-

мастильних матеріалів, запасних частин і ремонтних послуг. Значна частка припадає також на витрати на оплату праці з нарахуваннями, що відображає трудомісткий характер аграрного виробництва. Окрему вагу мають відрахування на соціальні заходи, амортизаційні відрахування та інші операційні витрати, пов’язані з утриманням техніки, енергозабезпеченням і логістикою.

Порівняльний аналіз за 2022–2024 роки – табл. 3.2 - дає змогу простежити тенденції зміни структури витрат і визначити, наскільки раціонально підприємство використовує свої ресурси, оптимізує собівартість та контролює рівень непродуктивних витрат.

Таблиця 3.2

Динаміка та структура витрат і відрахувань підприємства за 2022 - 2024 рр.

Види витрат і відрахувань	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення (+;-) 2024 р. до 2022 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн.	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	29738,6	58,7	77747,4	47,9	122996	66,7	+93257,4	У 4,1 р.
Інші операційні витрати	10002,9	19,8	67106,7	41,4	39950,9	21,7	+29948	У 4 р.
Інші витрати	10899,6	21,5	17325,6	10,7	21498,8	11,7	+10599,2	+97,2
Усього витрат	50641,1	100	162179,7	100	184445,7	100	+133804,6	У 3,6 р.

Аналіз даних табл. 3.2 показує, що протягом 2022–2024 років витрати підприємства зросли в 3,6 раза - з 50,6 млн грн до 184,4 млн грн, що відповідає розширенню масштабів виробництва та зростанню обсягів реалізації продукції. Найбільшу частку в структурі витрат становить собівартість реалізованої продукції, яка у 2024 р. досягла 122,99 млн грн або 66,7% загального обсягу. Збільшення цього показника на 93,3 млн грн порівняно з 2022 р. пояснюється зростанням цін на паливно-мастильні матеріали, добрива та засоби захисту рослин, а також активізацією виробничих процесів у господарстві. Висока

питома вага собівартості свідчить про матеріаломісткий характер діяльності підприємства, що є типовим для аграрного сектору.

Інші операційні витрати зросли у 4 рази - з 10,0 млн грн до 39,9 млн грн, що становить 21,7% загального обсягу. Їхнє збільшення зумовлене підвищенням тарифів на енергоносії, транспортно-логістичні послуги, ремонт техніки та оплату допоміжних робіт. Незважаючи на це, зниження питомої ваги операційних витрат порівняно з 2023 роком (із 41,4% до 21,7%) свідчить про поліпшення структури витрат і підвищення ефективності управління ресурсами.

Показник інших витрат залишається відносно стабільним, хоча у 2024 р. зафіксовано їх зростання до 21,5 млн грн (на 10,6 млн грн або на 97,2% порівняно з 2022 р.). До цієї групи включаються амортизаційні відрахування, фінансові витрати та витрати, не пов'язані безпосередньо з основною діяльністю, що свідчить про посилення інвестиційної активності підприємства.

Загалом аналіз структури витрат демонструє раціональну тенденцію: зростання обсягів виробництва супроводжується помірним збільшенням питомих витрат, що вказує на ефективну ресурсну політику підприємства. Зниження частки інших операційних витрат при одночасному зростанні виробничої собівартості свідчить про концентрацію фінансових ресурсів на основних напрямках діяльності, що позитивно впливає на фінансові результати підприємства.

Оцінюючи фінансово-економічний стан підприємства, важливо не лише проаналізувати доходи й витрати, а й дослідити структуру та динаміку майна підприємства, оскільки саме активи є матеріальною основою його діяльності. Від ефективності використання виробничих ресурсів залежить рівень прибутковості, ліквідності та інвестиційної привабливості господарства.

Зростання вартості майна свідчить про розширення виробничого потенціалу підприємства, підвищення його капіталізації та здатність до самофінансування. Водночас аналіз структури активів дозволяє визначити співвідношення між необоротними й оборотними засобами, оцінити ступінь

мобільності ресурсів і рівень фінансової стійкості.

Для відображення змін у складі й структурі активів підприємства за 2022–2024 роки складено узагальнюючі дані, наведені у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

**Динаміка та структура майна підприємства за 2022 - 2024 рр.
(станом на кінець року)**

Види активів	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення (+;-) 2024 р. до 2022 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Майно – всього	217145,1	100	364909,4	100	420806,9	100	+203661,8	+93,8
1. Необоротні активи	41211,5	19,0	91655,5	25,1	81785	19,4	+40573,5	+98,5
1.1. Основні засоби	38276,4	17,6	55087,5	15,1	45217	10,7	6940,6	+18,1
2. Оборотні активи	175933,6	81,0	273253,9	74,9	339021,9	80,6	+163088,3	+92,7
2.1. Запаси	51074	23,5	118276,3	32,4	85196,2	20,2	+34122,2	+66,8
2.1.1. Вироб- ничі запаси	11732,5	5,4	39420,1	10,8	24063	5,7	+12330,5	У 2,1 р.
2.1.2. Готова продукція та товари	39341,5	18,1	78856,2	21,6	61133,2	14,5	+21791,7	+55,4
2.2. Поточна дебіторська заборгованість	124658,6	57,4	151394,7	41,5	247964,1	58,9	+123305,5	+98,9
2.3. Грошові кошти	183,3	0,1	2139,8	0,6	370,4	0,1	+187,1	У 2 р.
2.4. Витрати майбутніх періодів	-	-	9,6	0,0	4266,1	1,0	+4266,1	Х
2.5 Інші оборотні активи	17,7	0,0	1433,5	0,4	1225,1	0,3	+1207,4	У 69,2 р.

Аналіз даних табл. 3.3 свідчить, що за період 2022–2024 рр. вартість майна підприємства суттєво зросла - з 217,1 млн грн до 420,8 млн грн, тобто майже вдвічі (+93,8%). Така позитивна динаміка відображає розширення масштабів господарської діяльності, зміцнення виробничо-ресурсної бази та підвищення фінансового потенціалу підприємства.

У структурі активів домінують оборотні засоби, частка яких становила 80,6% у 2024 р. проти 81,0% у 2022 р.. Це свідчить про орієнтацію підприємства на активну виробничу діяльність і високий рівень мобільності ресурсів. Приріст оборотних активів за досліджуваний період становив 163,1 млн грн (понад 92%), що зумовлено насамперед збільшенням дебіторської заборгованості та обсягів запасів.

Поточна дебіторська заборгованість є найбільшою статтею оборотних активів і у 2024 р. досягла 247,96 млн грн (58,9% загального обсягу майна). Порівняно з 2022 роком вона зросла майже удвічі, що свідчить про збільшення обсягів реалізації продукції в кредит, розширення клієнтської бази, але водночас потребує посилення контролю за своєчасністю розрахунків із контрагентами.

Запаси підприємства зросли на 66,8%, досягнувши у 2024 р. 85,2 млн грн. Таке зростання пояснюється розширенням обсягів виробництва, необхідністю формування виробничих запасів та збереження частини готової продукції для реалізації в наступних періодах. Водночас зниження їх питомої ваги з 23,5% до 20,2% свідчить про покращення оборотності матеріальних ресурсів.

Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції залишаються на незначному рівні (0,1%), що є типовим для аграрних підприємств, які активно реінвестують обігові ресурси у виробництво. Незначне коливання цього показника пов'язане із сезонністю надходжень та використання коштів.

Необоротні активи підприємства зросли майже удвічі - з 41,2 млн грн до 81,8 млн грн. Приріст у 40,6 млн грн (98,5%) свідчить про оновлення та модернізацію основних засобів, насамперед сільськогосподарської техніки та обладнання. Частка необоротних активів у загальній вартості майна залишається стабільною (близько 19%), що забезпечує збалансованість структури активів і раціональне співвідношення між довгостроковими й поточними ресурсами.

Отже, підприємство демонструє стійке зростання майнового потенціалу та збереження оптимальної структури активів. Збільшення частки оборотних

засобів при одночасному зростанні необоротних активів свідчить про ефективне управління ресурсами, спрямоване на підвищення продуктивності та забезпечення стабільного фінансового розвитку.

Для забезпечення фінансової рівноваги підприємства важливо не лише оцінити склад і динаміку активів, а й дослідити джерела їх формування, тобто структуру власного та позикового капіталу. Саме співвідношення цих складових визначає рівень фінансової незалежності, платоспроможності та стійкості господарства.

Фінансова стабільність підприємства базується на раціональному поєднанні власних і залучених ресурсів, що дозволяє підтримувати достатній рівень ліквідності та водночас забезпечувати розвиток виробництва. Збільшення обсягів власного капіталу свідчить про зростання внутрішнього потенціалу підприємства, тоді як оптимальний рівень залучення позикових коштів дає змогу ефективно фінансувати сезонні витрати та інвестиційні потреби.

Динаміка та структура джерел фінансування активів підприємства за 2022–2024 роки наведена у табл. 3.4, що дозволяє оцінити зміни у співвідношенні між власним капіталом і зобов'язаннями, а також визначити тенденції у фінансовій політиці підприємства. Аналіз структури пасиву (табл. 3.4) свідчить, що упродовж 2022–2024 рр. фінансова модель підприємства зазнала якісних трансформацій у напрямі зміцнення власного капіталу та зменшення боргового навантаження. Загальна сума джерел формування капіталу збільшилася з 217,1 млн грн до 420,8 млн грн, тобто майже удвічі (+93,8 %).

Найсуттєвіше зростання спостерігається за статтею власного капіталу, який у 2024 р. досяг 284,6 млн грн, що у 4,4 раза більше, ніж у 2022 р. Його частка у загальній структурі пасиву підвищилася з 29,5 % до 67,6 %, що свідчить про високий рівень фінансової незалежності підприємства. Основним джерелом приросту виступив нерозподілений прибуток, який відображає зростання обсягів чистого фінансового результату, реінвестованого у розвиток

виробництва. Така тенденція є позитивною, оскільки свідчить про стабільну прибутковість і спрямування отриманих доходів на розширення господарської діяльності.

Таблиця 3.4

**Динаміка та структура джерел формування капіталу
підприємства за 2022 - 2024 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення (+;-) 2024 р. до 2022 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Капітал – всього	217145,1	100	364909,4	100	420806,9	100	+203661,8	+93,8
1. Власний капітал	64024,2	29,5	239313,7	65,6	284552,3	67,6	+220528,1	У 4,4 р.
1.1. Зареєстрований капітал	31	0,0	32	0,0	32	0,0	+1	+3,2
1.2. Нерозподілений прибуток	63993,2	29,5	239281,7	65,6	284520,3	67,6	+220527,1	У 4,4 р.
2. Зобов'язання і забезпечення	153120,9	70,5	125595,7	34,4	136254,6	32,4	-16866,3	-11,0
2.1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	26620,4	12,3	87776	24,1	111108,7	26,4	+84488,3	У 4,2 р.
2.2. Поточні зобов'язання і забезпечення	126500,5	58,3	37819,7	10,4	25145,9	6,0	-101355	-80,1
2.2.1. Поточна кредиторська заборгованість	18358,7	8,5	4157	1,1	18531,3	4,4	+172,6	+0,9

Довгострокові зобов'язання і забезпечення збільшилися у 4,2 раза - з 26,6 млн грн до 111,1 млн грн. Їх частка у структурі пасиву зросла до 26,4 %. Це пояснюється залученням довгострокових кредитів і позик для модернізації основних засобів, що вказує на інвестиційний характер використання позикових ресурсів. Збільшення цього показника є прийнятним і свідчить про здатність підприємства залучати фінансування на тривалий період без критичного зростання ризиків.

Водночас поточні зобов'язання демонструють значне скорочення - з 126,5

млн грн до 25,1 млн грн (– 80,1 %). Така динаміка засвідчує зміцнення ліквідності та зниження короткострокової кредиторської залежності, що є важливим показником фінансової стійкості. Підприємство вчасно розраховується з постачальниками й бюджетом, не допускаючи накопичення боргів.

Загалом, структура джерел формування капіталу підприємства є раціональною і фінансово збалансованою. Підвищення частки власного капіталу та зменшення короткострокових зобов'язань свідчать про зміцнення фінансової автономії, ефективне управління прибутком і зважену кредитну політику. Це створює передумови для стійкого розвитку підприємства, підвищення його інвестиційної привабливості та здатності самостійно фінансувати розширення виробничої бази.

Аналіз відносних показників фінансової стійкості підприємства за 2022–2024 рр. засвідчує помітне покращення фінансової незалежності та збалансованості структури капіталу – табл. 3.5. Показники структури джерел формування капіталу демонструють позитивну динаміку. Зокрема, коефіцієнт автономії зріс із 0,295 до 0,676, що перевищує нормативне значення ($>0,5$) і свідчить про зміцнення власного фінансового потенціалу. Водночас коефіцієнт концентрації позикового капіталу зменшився з 0,705 до 0,324, тобто підприємство зменшило залежність від зовнішніх джерел фінансування. Відповідно, коефіцієнт фінансового ризику знизився з 2,392 до 0,479, що свідчить про зниження ризику неплатоспроможності та покращення платіжної дисципліни.

Позитивним є зростання коефіцієнта фінансової стабільності до рівня 2,088, що означає перевагу власного капіталу над позиковим. Водночас структура боргових зобов'язань змінилася: частка довгострокових зобов'язань зросла (0,815 у 2024 р.), а поточних – зменшилася (0,185), що вказує на переорієнтацію фінансової політики на довгострокові інвестиційні джерела.

Серед показників стану оборотних активів простежується зростання коефіцієнта маневреності власного капіталу (із 0,356 до 0,713) та коефіцієнта

забезпеченості оборотних активів власними коштами (із 0,130 до 0,598).

Таблиця 3.5

**Відносні показники оцінювання фінансової стійкості підприємства
за 2022 - 2024 рр. (станом на кінець року)**

Показники	Нормативне значення	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення (+; -) 2024 р. до 2022 р.
Показники структури джерел формування капіталу					
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,295	0,656	0,676	0,381
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	<0,5	0,705	0,344	0,324	-0,381
Коефіцієнт фінансового ризику	<1	2,392	0,525	0,479	-1,913
Коефіцієнт фінансової стабільності	>1	0,418	1,905	2,088	1,670
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Зниження	0,294	0,268	0,281	-0,013
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	Зниження	0,174	0,699	0,815	0,642
Коефіцієнт поточних зобов'язань	Підвищення	0,826	0,301	0,185	-0,642
Показники стану оборотних активів					
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	>0,5	0,356	0,617	0,713	0,356
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	>0,1	0,130	0,540	0,598	0,468
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	>0,5	0,447	1,248	2,380	1,933
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Підвищення	0,008	0,014	0,002	-0,006
Показники стану основного капіталу					
Коефіцієнт майна виробничого призначення	Підвищення	0,230	0,259	0,165	-0,066
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	Підвищення	0,176	0,151	0,107	-0,069
Коефіцієнт нагромадження амортизації	Зниження	0,500	0,569	0,645	0,145
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Підвищення	4,269	2,981	4,145	-0,124

Це підтверджує, що підприємство має достатній обсяг ліквідних ресурсів для фінансування поточної діяльності без надмірної залежності від кредитів. Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами у 2024 р. досяг рівня

2,380, що значно перевищує норматив, свідчаючи про стійкість оборотного капіталу та ефективне управління запасами.

Щодо основного капіталу, то коефіцієнт майна виробничого призначення знизився до 0,165, а коефіцієнт реальної вартості основних засобів – до 0,107, що може свідчити про зменшення питомої ваги виробничих активів через переорієнтацію капіталу на оборотні засоби. Водночас коефіцієнт нагромадження амортизації підвищився до 0,645, що свідчить про поступове оновлення основних засобів і накопичення амортизаційного ресурсу.

Загалом результати аналізу підтверджують, що у 2022–2024 рр. підприємство значно зміцнило фінансову стійкість, підвищило частку власного капіталу та покращило баланс між довгостроковими і короткостроковими зобов'язаннями, забезпечивши стабільність розвитку та здатність ефективно реагувати на зовнішні економічні ризики.

3.2. Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість

Контрольна функція бухгалтерського обліку займає ключове місце у забезпеченні законності, достовірності та обґрунтованості господарських операцій підприємства. У сфері податкових розрахунків вона набуває особливої ваги, оскільки повнота та своєчасність сплати податку на додану вартість формують рівень податкової дисципліни та впливають на виконання державного бюджету. Для СГ підприємства внутрішній контроль з ПДВ є важливим механізмом попередження помилок, зниження податкових ризиків та підвищення прозорості облікових процесів.

Внутрішній контроль розглядається як сукупність заходів, встановлених керівництвом підприємства для забезпечення ефективного виконання працівниками своїх обов'язків. Він охоплює внутрішні правила, процедури та регламенти, які спрямовані на досягнення стратегічних і оперативних цілей

підприємства. У контексті обліку ПДВ об'єктами контролю виступають господарські операції, первинні документи, податкові накладні, реєстри обліку, процедури формування податкового кредиту та податкових зобов'язань.

На СГ підприємстві внутрішній контроль розрахунків з ПДВ ґрунтується на таких елементах облікової політики, як визначення переліку первинних документів, порядок їх підписання, відповідальність за формування податкової звітності та правила ведення податкового обліку. Особлива увага приділяється коректності оформлення податкових накладних, своєчасності їх реєстрації в ЄРПН, визначенню дати першої події, а також відповідності операцій чинному податковому законодавству.

Внутрішній контроль виконує не лише інформаційну функцію, забезпечуючи керівництво достовірними даними для ухвалення рішень, а й профілактичну – запобігаючи донарахуванням податкових зобов'язань, зменшенню податкового кредиту та можливим штрафним санкціям. Інструктивна функція проявляється у попередженні повторюваних помилок та підвищенні якості податкового обліку.

Відповідальність за організацію внутрішнього контролю ПДВ на СГ підприємстві несуть керівник і головний бухгалтер. Саме їх підписи засвідчують правильність даних у податковій декларації, що зумовлює необхідність високої кваліфікації, уважності та дотримання нормативних вимог. Головний бухгалтер забезпечує формування податкової інформації, здійснює перевірку правильності розрахунків, контролює відповідність облікових даних даним податкової звітності.

Організаційна частина контролю включає формування внутрішніх документів: планів і програм контролю, графіків документообігу, посадових інструкцій, робочих документів контролера. Процес контролю охоплює стадії організаційної підготовки, методичного забезпечення, проведення перевірки, аналізу результатів та завершального інспектування виконання рекомендацій. Така багаторівнева структура дає змогу забезпечити системність і ефективність контролю податкових розрахунків.

При розробленні плану контролю враховується, що помилки в ПДВ-обліку можуть виникнути на різних етапах: від укладення договорів (вказівка неправильного ПН контрагента, помилкова класифікація його статусу платника ПДВ) до виконання операцій і складання податкових накладних (визначення дати першої події, відображення кредиту до реєстрації накладної тощо). Тому контрольні процедури повинні охоплювати весь цикл взаємодії, забезпечуючи виправлення недоліків до моменту подання декларації.

Для підвищення дієвості внутрішнього контролю доцільним є його перманентний характер: регулярне застосування попереднього, поточного та наступного контролю дає змогу уникнути податкових ризиків та зберегти фінансову стабільність підприємства. Саме системність і безперервність контрольних процедур формують надійну основу податкової безпеки СГ підприємства- табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Послідовність процесу внутрішнього контролю розрахунків з ПДВ на СГ підприємстві

Етап контролю	Зміст та основні дії	Відповідальні особи	Результат виконання
1	2	3	4
1. Організаційний етап	– визначення об'єкта контролю (операції з ПДВ, податкові накладні, реєстрація ПН, формування кредиту і зобов'язань); – встановлення переліку документів, що підлягають перевірці; – підготовка плану та програми контролю; – розподіл контрольних функцій між працівниками.	Керівник, головний бухгалтер	Створена система контрольних процедур та визначені відповідальні особи
2. Попередній контроль	– перевірка правильності укладення договорів (ПН, статус платника ПДВ контрагента); – контроль умов постачання та оплати; – перевірка відповідності договорів вимогам законодавства щодо ПДВ.	Головний бухгалтер, юрист	Запобігання податковим ризикам ще до здійснення господарських операцій
3. Поточний контроль	– перевірка документів під час здійснення операцій; – контроль визначення дати першої	Бухгалтер(и) з обліку ПДВ	Забезпечення достовірності податкового

1	2	3	4
	події; – перевірка правильності складання та реєстрації податкових накладних у ЄРПН; – контроль відповідності сум ПДВ у первинних документах.		кредиту та зобов'язань у режимі реального часу
4. Аналітичний етап	– зіставлення облікових даних із даними декларації з ПДВ; – аналіз динаміки податкового кредиту та зобов'язань; – виявлення відхилень та помилок; – оцінка ризикових операцій.	Головний бухгалтер	Виявлення неточностей і податкових ризиків до подання звітності
5. Заключний контроль	– формування висновків щодо виявлених помилок; – надання рекомендацій щодо їх усунення; – коригування облікових записів або реєстрація розрахунків коригування при потребі; – підготовка декларації з ПДВ.	Головний бухгалтер, керівник	Підготовлена достовірна та коректна декларація з ПДВ
6. Післяконтрольний (інспекційний) етап	– перевірка виконання рекомендованих заходів; – оцінка усунення недоліків, виявлених у попередньому періоді; – аналіз повторюваності помилок; – удосконалення внутрішньої системи контролю.	Керівник, фінансовий директор	Підвищення ефективності внутрішнього контролю та зменшення ризику майбутніх порушень

Для ілюстрації практичної реалізації внутрішнього контролю розрахунків з ПДВ розглянемо послідовність контрольних процедур, що здійснюються на СГ підприємстві.

Передусім перевіряється наявність та чинність реєстрації підприємства як платника податку на додану вартість, а також правильність визначення ставки ПДВ, яка застосовується до відповідних груп товарів і послуг.

Інформація щодо статусу платника ПДВ додатково звіряється з відкритими реєстрами, такими як YouControl чи ресурс ДПС України, що підтверджує актуальність реєстраційних даних підприємства.

Наступним етапом внутрішнього контролю є аналіз стану розрахунків із бюджетом за попередні звітні періоди. Для цього на підприємстві здійснюється

порівняння даних бухгалтерського обліку з інформацією внутрішніх звітів: банківських виписок, оборотно-сальдових відомостей та головної книги. Така процедура дозволяє виявити можливі відхилення, своєчасно зафіксувати наявність податкової заборгованості або переплати та оцінити дотримання вимог податкового законодавства. Прикладом результатів такої перевірки може бути узгодженість даних за кілька місяців, що свідчить про коректність відображення ПДВ у фінансовому та податковому обліку.

Окремий блок контролю спрямований на перевірку правильності формування податкових зобов'язань з реалізації продукції. На цьому етапі аналізується методика визначення моменту виникнення податкових зобов'язань (за першою подією), а також звіряються дані рахунків обліку доходів і розрахунків з покупцями.

Контролюється відповідність відображення обсягів реалізації у рахунку 70 фактичним операціям та коректність відображення руху грошових коштів на рахунках 30 і 31. Особливу увагу приділяють дебіторській заборгованості, що виникає при відвантаженні продукції без попередньої оплати, та відповідності сум податкового кредиту і податкових зобов'язань.

Застосування таких контрольних процедур дозволяє СГ підприємстві не лише забезпечити точність податкових нарахувань, а й сформувати цілісну систему моніторингу податкових операцій. Регулярна перевірка первинних документів, контроль коректності віднесення сум ПДВ до податкового кредиту та податкових зобов'язань, аналіз відповідності даних бухгалтерського обліку показникам податкової звітності створюють підґрунтя для своєчасного виявлення помилок і запобігання ризиковим операціям. Такий підхід дає можливість підвищити якість податкової звітності, забезпечити дотримання вимог податкового законодавства та мінімізувати ймовірність застосування штрафних санкцій.

У процесі внутрішнього контролю одним з ключових етапів є звірка показників податкових зобов'язань та податкового кредиту, визначених підприємством у податковій декларації з ПДВ. Саме цей елемент контролю дає

можливість оцінити правильність арифметичних розрахунків, відповідність показників обліковим даним, а також коректність формування податкових різниць за звітний період. У разі наявності розбіжностей контролер може оперативно виявити їх походження – від помилок у первинних документах до неправильного віднесення сум до відповідних рядків декларації.

Для моделювання контрольної перевірки розглянемо умовні дані СГ підприємства, які демонструють повноту та правильність формування показників ПДВ, підтверджують узгодженість даних бухгалтерського обліку з податковою декларацією та слугують прикладом ефективного застосування внутрішнього контролю за податковими операціями – табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Відомість контрольної перевірки правильності розрахунку ПДВ на підприємстві, тис. грн

Показник	ПЗ 20%	ПЗ 14%	ПК 20%	ПК 7%	Розрахунки з ПДВ
За даними контрольної перевірки	150	980	1 120	18	– 292
За даними СГ підприємства	150	980	1 120	18	– 292

Для оцінки коректності формування податкових зобов'язань і податкового кредиту здійснюється аналіз проводок бухгалтерського обліку, зокрема щодо операцій з реалізації допоміжних послуг у рослинництві.

Таблиця 3.8

Відомість перевірки правильності відображення ПДВ у системі бухгалтерського обліку підприємства

За даними підприємства				За даними аудиту			
Зміст операції	Дт	Кт	Сума	Зміст операції	Дт	Кт	Сума
Виконано послуги з подрібнення та очищення зерна	903	233	15 500	Ті самі роботи відображено за собівартістю	903	233	15 500
Оприбутковано дохід від допоміжних послуг у рослинництві	37	703	52 000	Нараховано виручку згідно акту виконаних робіт	37	703	52 000
Надходження коштів від контрагента	31	37	52 000	Нараховано ПЗ з ПДВ (20%)	703	641	8 667
—	—	—	—	Надходження коштів на рахунок	31	36	52 000

Виявлене порушення: підприємство не відобразило податкові зобов'язання з ПДВ у сумі 8 667 грн, що призвело до викривлення податкової звітності. Можливі наслідки: штраф аудиторів (5%) – 433 грн; штраф контролюючих органів (50%) – 4 334 грн; економічний ефект від своєчасного виявлення порушення – $4\,334 - 433 = 3\,901$ грн.

Таблиця 3.9

Узагальнення результатів контролю розрахунків з ПДВ

Етап контролю	Виявлені дії/порушення	Потенційні ризики	Вжиті заходи	Ефект
Перевірка реєстраційних даних	Ресстрація чинна, порушень немає	Мінімальні	Щорічне підтвердження	Забезпечення коректності ставок
Аналіз податкової звітності	Неточності не виявлені	—	Звірка з бухгалтерськими даними	Підтвердження достовірності
Перевірка проводок з ПДВ	Не відображено ПЗ 8 667 грн	Штрафи, перекручення фінрезультату	Коригування проводок та декларації	Уникнення штрафів на 3 901 грн
Контроль відповідності первинних документів	Акти оформлено коректно	Ризики податкових спорів	Перевірка реквізитів	Зменшення ймовірності претензій
Фінансова звітність	Потрібні коригування рядків	Відхилення в оцінці фінрезультату	Внесено зміни у ф.1 та ф.2	Уточнення показників звітності

У результаті проведеного дослідження встановлено, що система внутрішнього контролю розрахунків з податком на додану вартість на СГ підприємства виконує ключову роль у забезпеченні податкової дисципліни, достовірності облікових даних і мінімізації фіскальних ризиків. Аналіз організаційних, методичних та контрольних процедур засвідчив, що ефективно побудований внутрішній контроль дозволяє своєчасно виявляти помилки в нарахуванні ПДВ, коригувати неточності в облікових регістрах та гарантувати відповідність податкової звітності чинному законодавству.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу та оцінювання системи внутрішнього контролю з податку на додану вартість на СГ підприємстві, можна стверджувати, що наявні контрольні процедури забезпечують базовий рівень податкової дисципліни, проте не повною мірою охоплюють ризикові

операції й не гарантують превентивне виявлення податкових відхилень. Виявлені недоліки свідчать про необхідність поглиблення методичного підходу до організації обліку та контролю ПДВ, зокрема у частині застосування інструментів податкового ризик-менеджменту. Саме інтеграція методів ідентифікації ризиків, раннього виявлення помилок та аналітичного супроводу податкових розрахунків створює можливість підвищити рівень податкової безпеки та зменшити ймовірність фінансових втрат.

З огляду на це пропонується впровадити модернізований методичний підхід до обліку та контролю ПДВ, що передбачає застосування ризик-орієнтованої моделі діагностики податкових операцій – табл. 3.10. Для практичного впровадження пропонується аналітична таблиця ризиків та контрольних індикаторів, яку доцільно використовувати під час щомісячної перевірки ПДВ.

Таблиця 3.10

Ризики у розрахунках з ПДВ та відповідні контрольні індикатори на СГ підприємстві

Ризикова зона	Опис можливого податкового ризику	Контрольний індикатор	Превентивний захід
Нарахування ПЗ	Невірне визначення першої події або ставки	Звірка первинних документів і податкових накладних	Автоматизація контролю моменту виникнення ПЗ
Формування ПК	Включення до податкового кредиту документів, не зареєстрованих в ЄРПН	Відсоток незареєстрованих ПН у періоді	Блокування проведення без реєстрації ПН
Дебіторська заборгованість	Нарахування ПЗ без фактичного отримання коштів	Співвідношення відвантаженої продукції й оплат	Контроль контрагентів, кредитні ліміти
Розбіжності між обліком і декларацією	Помилки в перенесенні даних з регістрів до декларації	Звірка оборотних відомостей з декларацією	Щомісячний внутрішній аудит ПДВ
Операції з підвищеним ризиком	Нестандартні операції, зміна ставки, коригування	Частка коригувань у загальному обсязі операцій	Проведення додаткової експертизи

Запропонований ризик-орієнтований методичний підхід дозволяє

комплексно підсилити систему контролю ПДВ, забезпечити превентивне виявлення помилок і значно підвищити рівень податкової безпеки підприємства.

3.3. Аналіз розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість

Податок на додану вартість посідає центральне місце у системі непрямого оподаткування, забезпечуючи стабільне надходження доходів до бюджету та виступаючи одним із найбільш універсальних інструментів регулювання фінансово-економічних процесів у державі. Для суб'єктів господарювання, зокрема сільськогосподарських підприємств, аналіз розрахунків з бюджетом за ПДВ має подвійне значення: з одного боку, він гарантує дотримання податкової дисципліни, а з іншого – забезпечує достовірність обліку, прозорість фінансових операцій та можливість прийняття управлінських рішень на основі реальних податкових зобов'язань і податкового кредиту.

Сутність аналізу розрахунків з бюджетом за ПДВ полягає у дослідженні динаміки податкових зобов'язань і податкового кредиту, правильності їх формування та відповідності даних обліку чинному податковому законодавству. Такий аналіз охоплює вивчення первинних документів, бухгалтерських записів, податкової звітності та взаємозвірку інформації між системою обліку й ЄРПН. Для СГ підприємства це дозволяє не лише контролювати обсяги нарахувань, а й визначати тенденції змін структури оподатковуваних операцій, що є важливим у діяльності підприємства, орієнтованого на рослинництво.

Значення аналізу розрахунків з бюджетом за ПДВ полягає у можливості своєчасного виявлення помилок у нарахуванні податку, запобіганні податковим ризикам і штрафним санкціям, оптимізації податкових потоків і підвищенні фінансової стійкості підприємства. У сільському господарстві, де значна частина операцій пов'язана з поставками товарів зі ставками 20 % та 14 %, аналіз розрахунків з бюджетом за ПДВ є важливим інструментом управління фінансовими ризиками.

точність визначення бази оподаткування і правильність формування податкового кредиту набувають особливої ваги.

Основними завданнями аналізу є:

- визначення повноти та достовірності відображення операцій, що формують податкові зобов'язання та податковий кредит;
- оцінка відповідності податкової звітності даним бухгалтерського обліку та первинних документів;
- виявлення факторів, що впливають на зміну величини ПДВ у розрізі видів діяльності;
- встановлення рівня податкової дисципліни та своєчасності розрахунків з бюджетом;
- ідентифікація ризикових операцій і відхилень, які можуть призвести до викривлення звітності або фінансових втрат.

Метою аналізу розрахунків з бюджетом за ПДВ на СГ підприємстві є комплексна оцінка достовірності обліку операцій, що підлягають оподаткуванню ПДВ, а також визначення ступеня ефективності податкового адміністрування на підприємстві. Такий підхід дозволяє сформулювати цілісне уявлення про податкові процеси, виявити можливі напрямки удосконалення обліку та контролю та забезпечити підприємству фінансову прозорість і відповідність вимогам законодавства.

Результати аналізу розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість формують інформаційну основу для прийняття управлінських рішень щодо оптимізації податкової політики підприємства, мінімізації податкових ризиків та підвищення якості податкової звітності. Водночас варто враховувати, що розрахунки за ПДВ безпосередньо відображаються у структурі дебіторської та кредиторської заборгованості, адже податковий кредит і податкові зобов'язання формують відповідно право вимоги або обов'язок перед бюджетом. Саме тому комплексна оцінка стану підприємства передбачає перехід до аналізу заборгованостей, що дозволяє визначити якість розрахунків, їх ліквідність та вплив на фінансову стійкість СГ підприємства.

З огляду на це доцільним є дослідження динаміки та структури дебіторської заборгованості підприємства, зокрема в частині розрахунків з бюджетом за податками, що забезпечить більш повне розуміння тенденцій зміни фінансових потоків і можливих ризиків. Узагальнені показники наведено у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

**Динаміка та структура дебіторської заборгованості
підприємства за 2022 - 2024 рр. (станом на кінець року)**

Види дебіторської заборгованості	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення (+;-) 2024 р. до 2022 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Дебіторська заборгованість за продукцію	59375,4	47,6	40197,1	26,6	48914,7	19,7	-10460,7	-17,6
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
З бюджетом	109,9	0,1	7067,2	4,7	7447,9	3,0	+7338	У 67,8 р.
Інша поточна дебіторська заборгованість	65173,3	52,3	104130,4	68,8	191601,5	77,3	+126428,2	У 2,9 р.
Всього	124658,6	100	151394,7	100	247964,1	100	+123305,5	+98,9

У структурі дебіторської заборгованості СГ підприємства особливе значення має складова, пов'язана з розрахунками з бюджетом, оскільки вона безпосередньо відображає взаємодію підприємства з фіскальною системою та рівень своєчасності податкового адміністрування. За досліджуваний період спостерігається суттєве зростання такої заборгованості: з 109,9 тис. грн у 2022 році до 7067,2 тис. грн у 2023 році, а у 2024 році вона становила 7447,9 тис. грн. У відносному вимірі це означає приріст на 7338 тис. грн, або збільшення у 67,8 раза порівняно з 2022 роком.

Такий різкий стрибок пояснюється змінами у податковому навантаженні та особливостями формування податкового кредиту й податкових зобов'язань у сільському господарстві, зокрема через значні коливання обсягів придбання

матеріальних ресурсів та сезонність виробничого циклу. У структурі дебіторської заборгованості питома вага розрахунків з бюджетом зростає з 0,1 % у 2022 році до 4,7 % у 2023 році, після чого дещо знизилася до 3,0 % у 2024 році, що свідчить про нестабільність податкових взаєморозрахунків та необхідність посилення контролю за їх динамікою.

Зростання дебіторської заборгованості перед бюджетом є потенційним індикатором податкових ризиків, оскільки надмірне накопичення суми від'ємного значення може свідчити про несвоєчасне відшкодування ПДВ, надмірність податкового кредиту або недосконалість окремих облікових процедур. Водночас стабілізація показника у 2024 році порівняно з 2023 роком може бути результатом коректування податкової політики підприємства та вдосконалення внутрішнього контролю за формуванням ПДВ.

Загалом динаміка дебіторської заборгованості перед бюджетом вказує на потребу у системному моніторингу механізмів формування податкового кредиту, зменшенні частки невідшкодованого ПДВ та оптимізації податкового адміністрування з метою забезпечення рівномірності грошових потоків і мінімізації податкових ризиків.

Виявлені тенденції зміни дебіторської заборгованості перед бюджетом свідчать про необхідність комплексної оцінки всього спектра зобов'язань підприємства, оскільки взаєморозрахунки з державою формують лише один із елементів загальної системи фінансових відносин. Для повного розуміння впливу податкових розрахунків на фінансову стійкість СГ підприємства важливо дослідити динаміку зобов'язань, їх структуру та частку у загальній величині пасивів. Саме кредиторська заборгованість та забезпечення відображають реальні фінансові навантаження підприємства, рівень його платоспроможності, своєчасність виконання поточних і податкових зобов'язань, а також здатність формувати резерви для майбутніх витрат.

З огляду на це подальший аналіз спрямовано на оцінювання динаміки та структури зобов'язань і забезпечень СГ підприємства за останні три роки, що дозволить визначити тенденції зміни фінансових ресурсів, рівень залежності від

кредиторів та вплив податкових розрахунків на загальний стан підприємства. Узагальнені дані наведено у таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

**Динаміка та структура зобов'язань та забезпечень
підприємства за 2022 - 2024 рр. (станом на кінець року)**

Види зобов'язань	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Відхилення (+;-) 2024 р. до 2022 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Довго-строкові зобов'язання	26620,4	59,2	87776	95,5	111108,7	85,7	+84488,3	У 4,2 р.
2. Поточні зобов'язання, в т.ч. за:	18358,7	40,8	4157	4,5	18531,3	14,3	+172,6	+0,9
товари, роботи, послуги	15657,3	85,3	3814,3	91,8	17854,4	96,3	+2197,1	+14,0
розрахунками з бюджетом	2664,8	14,5	290,5	7,0	421,6	2,3	-2243,2	-84,2
розрахунками зі страхування	1,4	0,0	1	0,0	17,4	0,1	+16	У 12,4 р.
розрахунками з оплати праці	35,2	0,2	51,2	1,2	237,9	1,3	+202,7	У 6,8 р.
Всього:	44979,1	100	91933	100	129640	100	+84660,9	У 2,9 р.

У структурі поточних зобов'язань СГ підприємства важливе місце посідають розрахунки з бюджетом, оскільки саме вони характеризують рівень податкової дисципліни та своєчасність виконання фіскальних обов'язків підприємства. За результатами аналізу спостерігається суттєве скорочення цієї заборгованості: з 2664,8 тис. грн у 2022 році до 290,5 тис. грн у 2023 році, а у 2024 році – до 421,6 тис. грн. Загальне зменшення становить –2243,2 тис. грн, або 84,2 %, що свідчить про покращення дисципліни розрахунків та більш ефективне управління податковими платежами.

Питома вага зобов'язань перед бюджетом у складі поточних зобов'язань також зменшилася: з 14,5 % у 2022 році до 7,0 % у 2023 році та 2,3 % у 2024 році. Така динаміка свідчить про систематичне зниження податкового

навантаження у короткостроковому періоді та про покращення платоспроможності підприємства щодо виконання зобов'язань. Крім того, зменшення частки бюджетної заборгованості на фоні зростання інших складових зобов'язань демонструє ефективність внутрішнього контролю за податковими операціями та своєчасністю подання звітності.

Зниження бюджетної заборгованості може бути наслідком більш чіткого планування податкових платежів, удосконалення облікових процедур з ПДВ та своєчасного відображення податкових зобов'язань у бухгалтерському обліку. Таке покращення сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємства, оскільки зменшує ризики застосування штрафних санкцій і дозволяє формувати більш прогнозовані грошові потоки.

У цілому динаміка зобов'язань перед бюджетом СГ підприємства свідчить про позитивні зміни у сфері податкового адміністрування та покращення управління фіскальними платежами, що є важливими чинниками забезпечення економічної безпеки та стабільності діяльності підприємства.

Така позитивна тенденція у виконанні зобов'язань перед бюджетом не лише знижує ризики застосування штрафних санкцій, а й підсилює фінансову стійкість підприємства завдяки формуванню більш прогнозованих податкових платежів та стабільних грошових потоків.

Загалом динаміка податкових розрахунків СГ підприємства підтверджує покращення якості податкового адміністрування та підвищення дисципліни у сфері фіскальних операцій, що є важливими чинниками економічної безпеки підприємства.

Для поглиблення оцінки розрахунків з бюджетом доцільно проаналізувати конкретний звітний період на основі даних Реєстру виданих та отриманих податкових накладних.

Обравши листопад 2024 року, узагальнимо ключові показники у табличній формі, що дозволить чіткіше оцінити структуру податкових зобов'язань і податкового кредиту та визначити їх вплив на кінцеве від'ємне значення ПДВ.

Таблиця 3.13

Структурний аналіз формування податкових зобов'язань і податкового кредиту СГ підприємства за листопад 2024 р. (у розрізі контрагентів)

Контрагент	Податкові зобов'язання: база, грн	Податкові зобов'язання: ПДВ, грн	Податковий кредит: база, грн	Податковий кредит: ПДВ, грн	Частка у загальних оборотах, %
ТОВ «МУС Преміум»	659 067,25	131 813,45	–	–	33,4
ТОВ «Агроексперт Груп»	414 526,82	82 905,36	–	–	20,5
ТОВ «Епіцентр К»	–	–	37 812,51	7 362,49	1,9
ТОВ «Хімагромаркетинг»	–	–	562 557,00	112 701,40	28,1
ФГ «Аконіт»	–	–	315 554,25	63 110,85	15,7
ФГ «Грига»	–	–	381 225,00	76 245,00	19,1
Разом	1 073 594,07	214 718,81	1 338 058,76	267 611,74	100

Структурний аналіз податкових даних показує, що найбільший обсяг податкових зобов'язань сформовано у взаємовідносинах з ТОВ «МУС Преміум» (33,4 %) та ТОВ «Агроексперт Груп» (20,5 %), що свідчить про високу концентрацію доходів на обмеженому колі покупців і підвищує чутливість підприємства до змін у ділових партнерів. У свою чергу податковий кредит переважно сформований за операціями з ТОВ «Хімагромаркетинг» (28,1 %), ФГ «Грига» (19,1 %) та ФГ «Аконіт» (15,7 %), що відображає значну частку матеріальних витрат у структурі виробничої діяльності та залежність підприємства від ключових постачальників ресурсів.

Порівняння зобов'язань і податкового кредиту засвідчує перевищення останнього на 52 892,93 грн, що зумовило виникнення від'ємного значення ПДВ та вплинуло на порядок подальших податкових розрахунків підприємства. Такий дисбаланс є характерним для підприємств із високою часткою закупівель матеріальних ресурсів і потребує постійного контролю за динамікою податкового кредиту, щоб уникнути накопичення ризикових залишків.

Узагальнення результатів демонструє, що податкові ризики СГ підприємства значною мірою залежать від стабільності та платіжної дисципліни основних постачальників, на яких припадає понад 62 % податкового кредиту.

Така концентрація формує підвищену чутливість підприємства до можливих затримок у реєстрації податкових накладних, коригувань обсягів постачання та документальних неточностей. У цих умовах проведення детального аналізу структури формування зобов'язань і податкового кредиту є необхідною передумовою підвищення прозорості податкових розрахунків, своєчасного виявлення ризикових операцій та зміцнення фінансової стійкості підприємства. Для більш глибокої оцінки потенційних загроз узагальнимо основні податкові ризики у систематизованому вигляді (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Податкові ризики СГ підприємства у сфері ПДВ

Вид податкового ризику	Джерело виникнення	Прояви за даними підприємства	Можливі наслідки
Концентраційний ризик зобов'язань	Залежність від обмеженого кола покупців	53,9 % ПЗ сформовано ТОВ «МУС Преміум» та ТОВ «Агроексперт Груп»	Нестабільність виручки, ризики коригування ПН, порушення строків реєстрації
Ризик втрати податкового кредиту	Висока частка окремих постачальників	62 % ПК припадає на ТОВ «Хімагромаркетинг», ФГ «Грига», ФГ «Аконіт»	Блокування ПН постачальниками, зменшення ПК, збільшення ПЗ
Ризик формування від'ємного значення	Перевищення ПК над ПЗ	ПК > ПЗ на 52 892,93 грн	Підвищена увага контролюючих органів, можливі камеральні/документальні перевірки
Ризик несвоєчасної реєстрації податкових накладних	Порушення строків реєстрації контрагентами	Частина постачань відображена без ПДВ (відсутність бази оподаткування у ПН)	Втрата ПК, штрафні санкції, перекручення звітності
Документальний ризик	Неповнота або помилки в первинних документах	Частина ПН містить неповні обсяги бази оподаткування	Потреба у коригуванні декларацій, збільшення податкових зобов'язань
Ризик перевірок	Наявність значного ПК та ВЗ	Формування ВЗ і перенесення його на наступний період	Донарахування ПДВ, штрафи, оскарження рішень ДПС

Узагальнення представлених ризиків свідчить, що податковий профіль СГ підприємства суттєво залежить від стабільності взаєморозрахунків із ключовими контрагентами та якості документального супроводу операцій. Концентрація податкового кредиту і зобов'язань у вузькому колі партнерів формує чутливість підприємства до їхніх дій, зокрема до своєчасності реєстрації ПН. Наявність від'ємного значення ПДВ посилює увагу контролюючих органів, що потребує підвищення точності облікових процедур. Проведений аналіз підтверджує важливість системного моніторингу податкових операцій, що створює основу для подальшого поглибленого аналізу ефективності розрахунків з бюджетом.

ВИСНОВКИ

Проведені в кваліфікаційній роботі дослідження дають підставу зробити наступні висновки.

ПДВ є ключовим інструментом непрямого оподаткування, що забезпечує формування значної частини доходів державного бюджету та впливає на всі етапи руху товарів і послуг. Його економічна природа полягає у вилученні частини новоствореної вартості на кожному етапі виробничо-збутового ланцюга, що забезпечує рівномірний розподіл податкового навантаження. ПДВ виконує не лише фіскальну, а й регулюючу та контролюючу роль, стимулюючи прозорість господарських операцій та дотримання податкової дисципліни.

Елементи ПДВ – платники, об'єкт, база, ставки, податковий період і порядок обчислення – формують нормативну структуру, що забезпечує єдину модель оподаткування операцій з постачання товарів і послуг. Узгодженість цих елементів гарантує юридичну визначеність та однакове застосування норм ПКУ всіма суб'єктами господарювання. Функції ПДВ – фіскальна, регулююча, соціальна, контрольна та стимулююча – визначають його комплексний вплив на економічну діяльність і бюджетну систему. У взаємодії вони забезпечують стабільність надходжень, формують передбачуване податкове середовище та сприяють ефективному державному регулюванню економіки.

Організаційна структура підприємства забезпечує чіткий розподіл функцій між управлінськими, виробничими та обліковими підрозділами, що створює умови для ефективної координації операційної діяльності. Ключову роль відіграє директор, який здійснює стратегічне й оперативне керівництво та забезпечує узгодженість управлінських рішень із фінансовою політикою підприємства. Бухгалтерська служба функціонує як спеціалізований структурний підрозділ, відповідальний за формування достовірної інформації, ведення обліку та внутрішній контроль. Така модель організації сприяє підвищенню прозорості, відповідальності та результативності управління ресурсами підприємства.

Облікова політика підприємства в частині ПДВ сформована як системний інструмент регламентації процедур відображення податкового кредиту, податкових зобов'язань і первинного документування. Її структура охоплює методи оцінки запасів, порядок руху податкових накладних, правила визнання доходів і витрат та систему внутрішнього контролю, що забезпечує відповідність законодавчим вимогам і мінімізацію податкових ризиків. Врахування особливостей діяльності підприємства та динаміки нормативного середовища дає змогу адаптувати облікову політику до змін і підтримувати стабільність податкових розрахунків. У цілому, облікова політика ПДВ виступає важливим елементом управління фінансовими потоками та інформаційною основою для прийняття управлінських рішень.

Документування податку на додану вартість підприємства здійснюється на підставі первинних документів, що підтверджують факт здійснення господарських операцій, зокрема податкових накладних, розрахунків коригування, видаткових накладних та актів приймання-передачі. Ключовим елементом є своєчасна реєстрація податкових накладних в ЄРПН, оскільки саме цей факт визначає момент виникнення податкового кредиту або податкових зобов'язань. Документація повинна містити повний перелік обов'язкових реквізитів, що забезпечують її юридичну силу та можливість відображення в обліку. Системність документування дає змогу підприємству уникати податкових ризиків і забезпечувати достовірність облікових записів щодо ПДВ.

Аналітичний облік ПДВ на підприємстві ведеться за кожним контрагентом, договором та податковою накладною, що забезпечує деталізацію інформації про походження податкового кредиту чи зобов'язань. Такий підхід дозволяє простежити, яка саме первинна подія – передоплата чи відвантаження – сформувала податкові наслідки. Аналітичні субрахунки 643 і 644 використовуються для відображення підтверджених та непідтверджених сум ПДВ, коригувань і відкладених податкових кредитів. Завдяки цьому система обліку забезпечує точність звірок між синтетичними даними та декларацією з ПДВ.

У фінансовій звітності підприємства показники розрахунків з ПДВ відображаються через відповідні статті активів і зобов'язань форми № 1-м «Баланс». Дебетові залишки за субрахунком 641 формують дебіторську заборгованість перед бюджетом, тоді як кредитові – поточні податкові зобов'язання підприємства. Дані про обсяг податкових зобов'язань і кредиту відображаються також у декларації з ПДВ, що забезпечує узгодженість бухгалтерського та податкового обліку. Такий підхід гарантує прозорість фінансової інформації та дозволяє оперативно оцінювати податковий стан підприємства.

Податкова звітність з ПДВ є ключовим інструментом фіскального контролю, що забезпечує належне відображення податкових зобов'язань і податкового кредиту підприємства у розрізі здійснених операцій. Її формування базується на принципах достовірності, своєчасності та повноти, що дозволяє гарантувати правильність розрахунків з бюджетом. Для СГ підприємства податкова декларація з ПДВ виконує не лише функцію звітності, а й слугує важливим елементом внутрішнього контролю за податковими потоками, відображаючи реальну податкову позицію підприємства. Коректне складання декларації мінімізує ризики податкових відхилень, сприяє підвищенню фінансової дисципліни та забезпечує прозорість взаємовідносин з контролюючими органами.

Фінансовий стан підприємства упродовж 2022–2024 рр. характеризується позитивною динамікою, що проявляється у зміцненні фінансової стійкості, зростанні частки власного капіталу та підвищенні ліквідності. Підприємство забезпечило зростання оборотних активів та ефективніше покриває поточні зобов'язання, що підтверджує підвищення його платоспроможності та здатності своєчасно виконувати фінансові зобов'язання. Водночас зниження абсолютної ліквідності вказує на потребу оптимізації управління грошовими потоками та контролю за рівнем найліквідніших активів. Загалом підприємство демонструє стійку фінансову позицію та потенціал для подальшого розвитку й підвищення інвестиційної привабливості.

Внутрішній контроль розрахунків з податку на додану вартість є ключовим елементом системи податкової безпеки підприємства, оскільки забезпечує достовірність податкових даних, своєчасність нарахування зобов'язань та коректне формування податкового кредиту. Його ефективність визначається якістю організації облікових процедур, повнотою документального підтвердження операцій та узгодженістю інформації між бухгалтерським, податковим і фінансовим обліком. Для СГ підприємства належний рівень контролю дозволяє мінімізувати податкові ризики, попереджати відхилення у нарахуванні ПДВ та сприяти стабільності взаєморозрахунків з бюджетом. Разом з тим результати аналізу свідчать про потребу у посиленні контрольних інструментів, зокрема в частині превентивного моніторингу операцій та своєчасного виявлення ризикових ділянок.

Проведений аналіз розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість підтвердив, що СГ підприємство забезпечує належний рівень податкової дисципліни та дотримується вимог щодо формування податкових зобов'язань і податкового кредиту. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості за ПДВ свідчить про контрольованість розрахунків, зниження ризикових коливань та своєчасність проведення фіскальних операцій. Узгодженість даних аналітичного обліку з показниками податкової звітності вказує на достатню прозорість облікової системи та мінімізацію ймовірності податкових відхилень.

Для покращення стану обліку розрахунків за ПДВ на досліджуваному підприємстві пропонуємо впровадити ризик-орієнтовану аналітичну модель контролю ПДВ, що дозволить оперативно ідентифікувати податкові ризики та забезпечити вищий рівень достовірності податкової інформації підприємства, а також аналітичну модель оцінювання розрахунків з ПДВ, що дозволить своєчасно ідентифікувати податкові ризики та забезпечити підвищення достовірності податкової інформації підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Л. М., Гошовська В. В., Ткачук Т. І. Формування податкових надходжень в системі бюджетів України. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15202058>.
2. Богатчик Л., Лопатовський В., Безноско К. Податок на додану вартість як економічна категорія та об'єкт обліку і контролю. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2024. № 1. С. 103–111.
3. Боровик П. М., Колотуха С. М., Удовенко І. О., Іванчук О. М., Шемякін М. В. Стабільність в оподаткуванні – передумова сталого розвитку геодезично-землевпорядного бізнесу. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 10. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15249866>.
4. Воєнний стан: зміни в оподаткуванні. Роз'яснення експертів. KPMG. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2024/09/voyennyi-stand-zminy-v-opodatkuванні.html> (дата звернення: 11.11.2025).
5. Волчанська, Л., Юшковський, Д. (2023). Податковий аспект організації обліку та аудиту податку на додану вартість. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 55. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-10> (дата звернення 11.11.2023).
6. Городецька Т. Е., Руденко С. В., Накісько О. В. Вплив ухилення від сплати податків на економічну безпеку держави. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. № 3–4. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15102144>.
7. Грецадо С. М. Історичні етапи запровадження податку на додану вартість в країнах Європейського Союзу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 2, № 4. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.2.28>.
8. Державна казначейська служба України. Публічні звіти. URL: <https://www.treasury.gov.ua/dlya-gromadskosti/publicna-informaciya/publichni->

zviti (дата звернення: 11.11.2025).

9. Домбрич К. М. Економічна сутність податків та завдання обліку розрахунків з бюджетом. У: *Розвиток системи обліку, аналізу, аудиту та оподаткування в Україні: теорія, методологія, організація*: збірник тез XXIII Всеукраїнської студентської конференції. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2025. С. 86–88.

URL: https://koia.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/61/2025/10/2025_zbirnyk_borodkina_studenty.pdf#page=87

(дата звернення: 27.11.2025).

10. Дрозд І. К., Назарова Г. Б. Регуляторні аспекти реєстрації податкових накладних з податку на додану вартість: проблеми, ризики, перспективи. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2025. № 2(61). С. 3–15. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2025-2\(61\)-3-15](https://doi.org/10.26642/pbo-2025-2(61)-3-15).

11. Єршова Н. Ю., Прокопишин О. С., Прийдак Т. Б., Яловега Л. В. Податкова звітність як стратегічний інструмент ділових комунікацій і прийняття управлінських рішень. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14986292>.

12. Жаворонок А. В., Щур Р. І., Валаш О. С. Фіскальна вага непрямих податків у сучасній податковій системі. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. Серія: економіка, психологія та управління*. 2025. № 4. DOI: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2025-04-03-02>.

13. Жмудінський В. Особливості нормативно-правового регулювання строків реєстрації податкових накладних. *Адміністративне право і процес*. 2025. № 1. С. 5–14. DOI: <https://doi.org/10.32782/2227-796X.2025.1.01>.

14. Кацалап А. А. Правові основи адміністрування податку на додану вартість в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 2, № 89. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.2.64>.

15. Кириленко О., Баран М. Впровадження загального правила протидії

ухиленню від сплати податків у контексті фіскальної консолідації. *Вісник Економіки*. 2025. № 3. С. 70–86. DOI: <https://doi.org/10.35774/>.

16. Ковальова Т. В., Анненко А. В. Сучасні підходи до обліку податкових зобов'язань. *Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference*. Madrid : Barca Academy Publishing, 2025. С. 21–27. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-europeancongress-of-scientific-discovery-28-30-04-2025-madrid-ispaniya-arhiv> (дата звернення: 27.11.2025).

17. Ковцун М. Удосконалення облікової політики щодо податку на додану вартість на підприємстві. *Молодь, наука, бізнес : матеріали Всеукраїнської студентської інтернет-конференції* (Миколаїв, 02–03 жовтня 2024 р.). Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 202–204.

18. Коровчук Ю., Котик Х., Онищук С. Особливості і закономірності впливу схем уникнення/ухилення від сплати податків на глобальну фінансову систему. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2025. Т. 1, № 21. С. 451–462. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.21.451-462>.

19. Крюкова І. О., Найда А. В., Іванченкова Л. В., Лагодієнко Н. В. Оцінка податкового навантаження та ролі податків у сучасній економіці України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Т. 10, № 2. С. 93–97.

20. Крюкова І., Андрющенко І., Руденко С. Сучасні виклики і завдання для податкової системи України у контексті сталого розвитку. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. № 19. С. 158–165. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.19.19>.

21. Кузь В. Податковий обов'язок: суть, складові та шляхи поліпшення виконання. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. № 10. С. 393–403. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-10-393-403>.

22. Лега О. В., Прийдак Т. Б., Яловега Л. В., Єрмолаєва М. В., Сіренко О. В. Облікова політика та податкові ризики: сучасні рішення для бізнесу. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 9. DOI:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15031740>.

23. Макаренко А. П., Ананьєва І. В. Удосконалення оподаткування, обліку, податкової звітності і контролю податку на додану вартість та заходи щодо поліпшення його податкового планування на підприємстві. *Агросвіт*. 2021. № 4. С. 31-38. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=3541&i=3> (дата звернення 11.11.2023).

24. Максимець Ю., Дуб Р., Косович Б. Аналіз впливу прямих та непрямих податків на фінансову діяльність підприємств в Україні: роль податкового планування та стратегії. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2024. Вип. 66. С. 247–255. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2024.66.0.6621>.

25. Масіна Л. О., Гусєв А. О. Облік податку на додану вартість на підприємстві: поточний стан та шляхи реформування. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2021. Том 20. Вип. 2 (48). С. 169-183.

26. Матвійчук Л. О., Лопатовська О. О., Мельничук І. І., Хома Д. М. Податкові новації в умовах воєнного стану: законодавчі зміни та підходи до управління податковими ризиками. *Modern Economics*. 2025. № 49. С. 148–153. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V49\(2025\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V49(2025)-20).

27. Міністерство фінансів України. Державний бюджет. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (дата звернення: 11.11.2025).

28. Мороз В. П. Реформування податкового законодавства України: роль принципу належної обачності у забезпеченні справедливого оподаткування. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 103–108. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.16>.

29. Москаленко О. Ю. Проблеми бюджетного відшкодування податку на додану вартість. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції*. м. Полтава, 27 жовтня 2022 р. Полтава, 2022. С. 519-521

30. Нагірняк М. Ф. Обліково-аналітичне забезпечення управлінського

контролю податковими витратами і податковими зобов'язаннями. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 1(107). С. 120–129. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-1\(107\)-120-129](https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-120-129).

31. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.03.2013 р. № 73 (зі змінами станом на 10.08.2021 р.). *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 11.11.2023).

32. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» від 31.01.2000 р. № 20 (зі змінами станом на 03.11.2020 р.) *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення 11.11.2023).

33. Облік ПДВ: методологічні та практичні аспекти. URL: <https://7eminar.ua/news/12075-oblik-pdv-metodologicni-ta-prakticni-aspekti> (дата звернення: 27.11.2025).

34. Облік ПДВ: основні правила та наочні приклади для бухгалтерів. URL: <https://www.mogol-alfa.com.ua/ua/buhgalterski-novini/oblik-pdv-osnovni-pravila/> (дата звернення: 27.11.2025).

35. Огренич Ю., Череп А. Роль податкової системи у забезпеченні соціально-економічної безпеки та конкурентоспроможності економіки України в умовах цифровізації. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 4(55). С. 452–459. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-55-61>.

36. Осадча О. О., Дума В. Л. Оптимізація податку на додану вартість шляхом реорганізації юридичної особи: теоретико-практичний аналіз. *Вісник економічних наук*. 2025. Вип. 2(110). С. 186–198. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve2202516>.

37. Перерва П., Лега О., Сіренко І. Інтеграція інструментів податкового ризик-менеджменту в договірну політику підприємств. *Вісник Полтавського державного аграрного університету. Серія «Економіка, управління та фінанси»*. 2025. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdau.eco.2025.3.5>.

38. Пискун Є., Царицан Н. Інноваційні методи податкового планування

та їх вплив на економічну безпеку підприємства / наук. кер. О. Лега. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством*: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Полтава, 25 березня 2025 р.). Частина 1. Полтава : Полтавський державний аграрний університет, 2025. С. 551–553.

39. Плекан М., Сирцева С., Лугова О. Вплив податкового законодавства на організацію обліково-аналітичної діяльності суб'єктів господарювання. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. 2025. Вип. 3. DOI: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.3.11>.

40. Податкова декларація з ПДВ із додатками: інструкція заповнення. URL: <https://7eminar.ua/news/2900-podatкова-deklaraciya-z-pdv> (дата звернення: 27.11.2025).

41. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

42. Пономарьова Н. А., Лоскоріх Г. Л., Шебештень Е. Г. Аналіз інноваційних підходів до податкового обліку в умовах цифровізації економіки. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2025. № 44. С. 56–66. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1537> (дата звернення: 27.11.2025).

43. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 854 «Про реалізацію експериментального проекту щодо функціонування системи управління податковими ризиками (комплаєнс-ризиками) в Державній податковій службі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854-2024-п#Text> (дата звернення: 27.11.2025).

44. Поярков М. Інноваційні методи аналізу для точного податкового прогнозування та оптимального планування діяльності суб'єктів господарювання. *Економіка та суспільство*. 2025. № 74. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-103>.

45. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон

України від 16.07.1999р. № 996-XIV. *Верховна рада України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. (дата звернення 11.11.2023).

46. Про внесення змін до ПКУ та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України № 2118-IX від 03.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

47. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану: Закон України № 2260-IX від 12.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

48. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану: Закон України № 4015-IX від 10.10.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

49. Про затвердження Порядку прийняття рішень про реєстрацію/відмову в реєстрації податкових накладних/ розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних: Наказ Міністерства фінансів України від 12.12.2019 № 520. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1245-19#Text>. (дата звернення 11.11.2025).

50. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України № 1667-IX від 15.07.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

51. Руда Л. П., Белякова К. С. Еволюція податкової системи України. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/49152/24548.pdf> (дата звернення: 11.11.2025).

52. Руденко В. Трансформація персонального податкового менеджменту в Україні в умовах війни. *Review of Transport Economics and Management*. 2025. № 13(29). С. 40–48. DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem2025/338489>.

53. Руденко В., Плещ І. Вплив податків на фінансові результати діяльності підприємств в Україні. *Економіка та суспільство*. 2025. № 79. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-69>.

54. Рудень Р. Правовий феномен податкового комплаєнсу. *Юридичний вісник*. 2025. № 2. С. 260–274. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2025.29>.

55. Саєнко О. Р., Харченко А. Г. Податкові ризики на підприємстві: методи і засоби мінімізації. *Управління соціально-економічним розвитком регіонів і держави: збірник матеріалів XIX Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. А. В. Череп. Запоріжжя : Запорізький національний університет,* 2025. С. 76–79.

URL:

<https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/12345/26464/0062923.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=76> (дата звернення: 27.11.2025).

56. Сіренко І. О., Лега О. В. Аудит договірної політики підприємства: інструмент управління ризиками та забезпечення комплаєнсу. *Економічний простір*. 2025. № 201. С. 343–349. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.201.343-349>

57. Смирна К. Основні проблеми системи оподаткування України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-132>.

58. Тарасенко Л. О. Податок на додану вартість: питання організації та методики обліку. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 1. С. 53–60.

59. Татарин Н. Б., Холост А. В. Аналіз впливу податків на бюджетну систему України в умовах війни. *ГЕВ*, Тернопіль, 2025. Т. 92, № 1. С. 34–41.

60. Теліщук М., Теліщук М. Податкова діяльність держави: інституціонально-соціальні аспекти. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 1(52). С. 297–304. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-41>.

61. Тіщенко І. В., Кушал І. М., Рудич М. В. Аналіз динаміки та структури прямих податків в Україні та їх вплив на доходи державного бюджету України. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2025. № 3 (289). С. 93–98. DOI: <https://doi.org/10.33216/1998->

7927-2025-289-3-93-98.

62. Цимбалюк А. В., Стріяшко Г. М. Правозастосування фінансово-правової відповідальності за податкові правопорушення на сучасному етапі. *Ірпінський юридичний часопис*. 2025. № 1(18). С. 90–97. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(18\)-2025-90-97](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(18)-2025-90-97).

63. Шкромида Н. Облік податків та корпоративна поведінка: бібліометричний аналіз. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2025. Т. 1, № 21. С. 369–378. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.21.369-378>.

64. Шкромида Н., Лещук Г. Управління податковими зобов'язаннями підприємства: обліково-аналітичний аспект. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 2(53). С. 318–323. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-43>.

65. Шульга Т. М., Зима В. О. Податок на додану вартість : зміст та адміністрування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 420–422. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/98.pdf (дата звернення 11.11.2023).

66. Що не так з податковою системою України? URL: <https://cost.ua/shho-ne-tak-z-podatkovoyu-systemoyu-ukrayiny> (дата звернення: 11.11.2025).

67. Яндульська Ю., Мельник Т. Комплексний підхід до контролю розрахунків за ПДВ в системі податкового планування на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-43>.

68. Ярмоленко Ю. Ю. Податкова звітність з ПДВ в умовах воєнного стану: проблеми та реалії. У: *Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 16 січня 2025 р. Хмельницький : ХУУП ім. Л. Юзькова, 2025. С. 282–285.

